

Nr 6.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående den ekonomiska försvarsberedskapens organisation; given Stockholms slott den 11 januari 1928.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Rosén.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 januari 1928.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, kommunikations-, finans-, jordbruks- och handelsdepartementen anför chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Rosén följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln, punkten 169, föreslagit riksdagen att, i avbidan på den särskilda proposition i ämnet, som kunde komma att till riksdagen avlätas, tillsviðare för bestriðande av kostnader för den ekonomiska försvarsberedskapens organisation för budgetåret 1928—1929 beräkna ett extra anslag av 83,000 kronor.

Jag anhåller nu att få underställa berörda ärende Kungl. Maj:ts prövning.
Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 6 häft. (Nr 6.) 1875 27 1

Frågan om åtgärder för ekonomisk försvarsberedskap behandlades redan år 1915 av riksdagen med anledning av ett utav Kungl. Maj:t i propositionen nr 181 framlagt förslag om inrättandet av en permanent rikskommission för den ekonomiska krigsberedskapen. Riksdagen fann syftet med propositionen i hög grad beaktansvärt men ansåg den i ärendet förebragta utredningen icke vara av beskaffenhet, att riksdagen på grund av densamma kunde taga standpunkt till frågan om en permanent organisation. En omfattande förberedande undersökning av frågan syntes riksdagen nödvändig, varvid särskilt borde beaktas, huru de ursprungligen upprättade beredskapsplanerna lämpligen skulle kunna förnyas och fullständigas, så att de vid varje tidpunkt verkligen vore avpassade efter då rådande förhållanden.

En sådan utredning verkställdes också under åren 1915—1918 av den s. k. krigsberedskapskommissionen. Sistnämnda år avlämnade denna ett omfattande betänkande i fem delar, behandlande olika specialområden av den ekonomiska beredskapen. I del I av betänkandet avhandlades de organisatoriska frågorna och framhölls betydelsen av, att en permanent rikskommission för den ekonomiska krigsberedskapen inrättades. Enligt betänkandet borde rikskommissionen bestå av en ordförande och fjorton ledamöter, varav fem fast avlönade och nio andra, representerande jordbruk, industri, kreditväsende m. fl. intresseområden. De fast avlönade ledamöterna skulle utgöras av en chef för kommissionens kansli, en avdelningschef för livsmedelsfrågor, en avdelningschef för industriella frågor, en avdelningschef för finans- och kreditfrågor samt för nationalekonomiska och statistiska arbeten samt en militär avdelningschef. Kommissionens personal skulle i övrigt utgöras av en sekreterare, en kvinnlig registrator och fyra kvinnliga kanslibiträden. För särskilt tillkallade sakkunniga avsågs ett belopp om 20,000 kronor. Sammanlagt beräknades rikskommissionens kostnader till 91,000 kronor för år.

Krigsberedskapskommissionens betänkande ledde icke omedelbart till någon framställning till riksdagen. I betraktande av att en av de viktigaste sidorna av den ekonomiska försvarsberedskapen gäller *industriens* anpassning efter krigets krav, hade emellertid den år 1922 upplösta s. k. krigsmaterielkommissionen på sin tid föreslagit, att en särskild industriberedskapskommission skulle av Kungl. Maj:t tillsättas. Så skedde även år 1924. Industriberedskapskommissionen består av cheferna för arméförvaltningens artilleri-, fortifikations- och intendentsdepartement samt sjukvårdsstyrelse, marinförvaltningen, generalstabens, marinstabens och kommerskollegium ävensom verkställande direktörerna i ingenjörsvetenskapsakademien och Sveriges industriförbund. Enligt sin instruktion har kommissionen till uppgift att verka för säkerställandet av den inhemska industriens förmåga att tillgodose de krav, som i krigstid komma att ställas på densamma ur såväl militär som allmän synpunkt. Till befrämjande av detta syfte skall kommissionen åvägbringa och understödja planmässigt samarbete mellan de militära förvaltningsmyndigheterna och centralorganen för det industriella näringslivet, dess tekniskt vetenskapliga institutioner och den privata industriens sammanslutningar.

I Kungl. Maj:ts proposition, nr 50, till 1925 års riksdag angående försvarsväsendets ordnande behandlades ånyo frågan om statliga åtgärder för ekonomisk försvarsberedskap, dock utan att Kungl. Maj:t i samband därmed iöskade anslag för omedelbara organisationsåtgärder. Föredragande departementschefen framhöll i propositionen, att beredskapsarbetet icke borde inskränkas allenast till den industriella beredskapen, utan borde förberedelserna avse hela det ekonomiska livet. Departementschefen kunde i sådant hänseende i stort sett ansluta sig till krigsberedskapskommissionens förslag om en rikskommission samt uttalade den uppfattningen, att för den händelse en sådan ny organisation komme till stånd, industrieredskapskommissionen borde på visst sätt inordnas under densamma. Med hänsyn till företagna löneregleringar efter den tidpunkt, då krigsberedskapskommissionens förslag avgivits, beräknades i propositionen, att årskostnaderna för rikskommissionen vid genomförd organisation skulle uppgå till 120,000 kronor.

Första särskilda utskottet vid 1925 års riksdag anslöt sig till det i propositionen angivna syftet med inrättandet av en rikskommission för den ekonomiska krigsberedskapen, men ansåg, att Kungl. Maj:t vid avlåtande av framställning om anslag för ifrågavarande ändamål borde taga under omprövning, huruvida kostnaderna icke kunde avsevärt nedbringas antingen genom en beskärning av den tänkta organisationen eller genom dennas ersättande med andra åtgärder.

Den 25 november 1925 ingick industrieredskapskommissionen till Kungl. Maj:t med en skrivelse, vari kommissionen dels framhöll, att en förnyad, allsidig utredning borde verkställas angående behovet av fristående organ för den allmänna ekonomiska krigsberedskapen, dels hemställde, att anslag måtte begäras av riksdagen för, bland annat, inrättande av en rikskommission för den ekonomiska krigsberedskapen.

Med anledning av vad sålunda förekommit bemyndigades chefen för försvarsdepartementet genom Kungl. Maj:ts beslut den 16 april 1926 att tillkalla tre sakkunniga för att inom departementet biträda med utarbetande av plan för den allmänna ekonomiska krigsberedskapens organisation. Vid ärendets behandling inför Kungl. Maj:t uttalades av föredragande departementschefen, att vad det här gällde att undersöka vore *dels* frågan om vilka uppgifter på hithörande områden, som borde tilldelas redan befintliga myndigheter och institutioner, ävensom vilka organisationsändringar inom dessa, som därav betingades, *dels* frågan om lämpligaste sammansättningen av det eller de särskilda organ, som kunde finnas erforderliga för vissa grenar av ifrågavarande verksamhet samt för arbetets ledning och sammanhållning. Organisationen borde icke erhålla större omfattning än som vore oundgängligen nödvändigt.

De jämlikt nyssnämnda bemyndigande tillkallade sakkunniga hava den 28 oktober 1926 avgivit betänkande i ämnet (statens offentliga utredningar 1926: 22). Betänkandet utmynnar i ett förslag om inrättande av en rikskommission för ekonomisk försvarsberedskap. Vid betänkandet hava fogats förslag dels till stat för nämnda kommission, dels till instruktion för kommis-

sionen, dels ock till kungörelse angående ämbetsverkens medverkan till den ekonomiska försvarsberedskapen.

Över betänkandet hava yttranden avgivits av följande myndigheter och institutioner, nämligen arméförvaltningen, marinförvaltningen och flygstyrelsen, cheferna för generalstaben och marinstaben, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån, bank- och fondinspektionen, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, industriberedskapskommissionen, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund och Sveriges allmänna lantbrukssällskap.

Med anledning därav, att i de avgivna yttrandena framställts vissa principiella erinringar mot de sakkunnigas förslag, har Kungl. Maj:t den 1 april 1927 uppdragit åt de sakkunnigas ordförande, generalmajoren A. F. Hultkrantz att i samråd med kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen verkställa överarbetning av förslaget; och har Hultkrantz med skrivelse den 13 september 1927 avgivit betänkande i ämnet. I de yrkanden och förslag, som innefattas i detta betänkande, hava kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen förklarat sig instämma.

I fråga om betydelsen av ekonomisk försvarsberedskap hava de sakkunniga inledningsvis i sitt betänkande anfört följande.

Behovet av effektiva försvarsförberedelser på det ekonomiska området, lika väl som på det militära, hade tydligt framträtt genom erfarenheterna från världskriget. På ett slående sätt hade ådagalagts, hurusom det moderna kriget utgjorde icke blott en kamp mellan väpnade styrkor utan i lika grad en kraftmätning mellan de stridande parterna i fråga om ekonomiska och industriella resurser. Påfrestningarna för samhällsekonomin och näringslivet bleve härigenom under ett nutida krig våldsammare än förr, och riskerna för ödesdigra rubbningar hade vuxit, i samma mån som samhället genom industrialisering och specialisering blivit känsligare för störande inflytelser. Med hänsyn till dessa förhållanden hade i viss mån nya försvarsproblem uppstått, vilka för sin lösning krävde omsorgsfulla förberedelser och väl genomtänkta planer redan i fredstid. Strävandena måste härvid framför allt gå ut på att vinna nöjaktig beredskap i fråga om det militära försvarets materiella tillgodoseende samt att i krig trygga folkförsörjningen och det nationella arbetets fortgång.

Även om det egna landet icke indroges i pågående krig, kunde det, såsom erfarenheten visat, utsättas för stora risker med avseende å folkförsörjningen. Särskilda förberedelser och anstalter krävdes sålunda även under dessa förhållanden för att så vitt möjligt motverka uppstående rubbningar inom näringslivet. Någon meningsskiljaktighet torde numera knappast råda därom, att Sverige skulle under världskriget undgått nationalekonomiska förluster av betydande mått och vår befolkning besparats många besvärligheter och lidanden, därest på förhand utarbetade planer och förslag för statens ingripande i det ekonomiska livet hade förelegat före utbrottet av den stora krisen 1914.

Ekonomisk krigsberedskap eller — för att använda ett mera omfattande

Betydelsen
av ekonomisk
försvars-
beredskap.
De sakkunniga.

och här kanske riktigare uttryck — ekonomisk försvarsberedskap hade också efter världskriget varit föremål för mycken uppmärksamhet i skilda länder. I England, Frankrike, Italien, Spanien och Amerikas Förenta Stater hade omfattande beredskapsarbeten utförts särskilt på det industriella området; och såväl i dessa som i andra länder vore kommissioner eller kommittéer med mer eller mindre vidlyftiga program sysselsatta med hithörande uppgifter, för vilket ändamål också på flera håll högst betydande penningmedel ställts till förfogande. Då emellertid förhållandena inom de olika länderna med avseende å nationalekonomiska betingelser, industriella resurser, vederbörande statsorgans befogenhet och arbetsområden m. m. gestaltade sig i högsta grad olika, så bleve följden, att organisationen av den ekonomiska försvarsberedskapen i varje särskilt land måste få sin säregna karaktär. I betraktande härav och då ifrågasvarande beredskapsarbeten för övrigt till stor del låge inom den militära sekretessens områden, kunde man vid uppbyggandet av en för vårt land lämpad ekonomisk försvarsberedskap icke direkt begagna sig av utländska förebilder i fråga om organisationen.

I de sakkunnigas av vederbörande myndigheter kraftigt understrukna uttalanden rörande vikten av, att åtgärder vidtagas för stärkande av landets försvarsberedskap på det ekonomiska området, instämmer jag till fullo.

Departements-
chefen.

I avseende å de arbeten, som krävas för landets ekonomiska försvarsberedskap, anföra de sakkunniga:

För bedömande av huru den eller de institutioner lämpligen borde vara organiserade, vilka skulle omhändervå vårt lands ekonomiska försvarsberedskap, hade de sakkunniga ansett sig i första hand böra undersöka arten och beskaffenheten av alla de arbeten, som erfordrades för tryggandet av beredskapen på ifrågasvarande område.

Förberedelserna härutinnan torde i stort sett böra avse att, med utgångspunkt från sannolika behov i krigstid av varor och förnödenheter för försvarsväsendets förbrukning och för samhällslivets och folkförsörjningens trygghet, planlägga den mest effektiva användning av landets resurser i avseende å råvaror, industriella anläggningar, arbetskraft m. m. i och för tillgodoseende av nämnda behov. Till beredskapsarbetet hörde även uppriktandet av vissa planer för administrationens och lagstiftningens anpassning efter de extraordinära förhållanden, som vid krigstillfälle eller andra internationella förvecklingar kunde inträda.

Givet vore, att vid dessa planläggningsarbeten hänsyn måste tagas till att landets normala handelsförbindelser med utlandet kunde vid olika tänkbara krigslägen gestalta sig väsentligt olika, varför beredskapsarbetet icke utslutande finge avse alternativet självförsörjning vid fullständig avspärning. Ävenledes vore att märka, att de uppgjorda planerna måste bliva till sin beskaffenhet väsentligt skiljaktiga, alltefter de ämnesområden, de behandlade. Vissa planer borde, enligt de sakkunnigas mening, givas form av mer eller mindre utförliga organisationsanvisningar och arbetsscheman för vederbörande myndigheter och institutioner, andra åter huvudsakligen omfatta allmänna utredningar och promemior, avsedda att ligga till grund för myndigheternas framtida överväganden och åtgärder. Av stor vikt vore, att de en gång verkställda utredningarna och uppgjorda planerna ständigt hölles å jour med tidsförhållandena, genom att de antingen gjordes till föremål för en ständigt fortlöpande bearbetning eller ock underkastades successivt skeende revideringar.

Översikt av
de arbeten,
som krävas
för landets
ekonomiska
försvarsbe-
redskap. Ar-
betenas upp-
delning på
olika myn-
digheter och
institutioner.
De sakkunniga.

De viktigaste av ifrågavarande planlägningsarbeten kunde inrubriceras under följande fem huvudgrupper:

- 1) planer berörande den industriella försvarsberedskapen;
- 2) planer rörande jordbruksnäringens och livsmedelsproduktionens upprätthållande och eventuella omläggning;
- 3) planer rörande eventuella regleringsåtgärder för konsumtionen av livsmedel, bränsle, kläder o. d.;
- 4) planer rörande arbetsmarknadens organisation, understödsväsendets ordnande m. fl. sociala anstalter i krigstid; samt
- 5) planer rörande finans- och kreditväsendets ordnande.

Vid sidan av dessa huvudgrupper av planer för den ekonomiska försvarsberedskapen tillkomme vidare planer rörande vissa lagstiftningsåtgärder på handels- och försäkringsväsendets m. fl. områden. Delvis inginge dessa såsom integrerande delar i de förut berörda grupperna.

De sakkunniga ville i detta sammanhang påpeka, att ehuru väl för överskådlighetens skull en uppdelning i olika grupper här gjorts av planlägningsarbetena för den ekonomiska försvarsberedskapen, dessa arbeten dock i stor utsträckning vore av den art, att de ingrepe i varandra, så att planerna på det ena området icke kunde helt särskiljas från planerna på det andra. I vissa fall torde ifrågavarande beredskapsplaner komma att utgöra hela komplex av utredningar och arbetsscheman m. m., vilka, ehuru berörande olika grupper, måste behandlas och bearbetas i ett sammanhang och under gemensam ledning. Detta framginge även av följande närmare redogörelse för de arbetsuppgifter, som vore förbundna med de viktigare planerna.

Planerna rörande *den industriella försvarsberedskapen* avsåge förberedelsearbetet för såväl industriens omläggning i vissa delar för tillgodoseende av krigsmaktens behov av förnödenheter av olika slag som även industriens råvaruförsörjning samt övriga åtgärder för upprätthållande av den industriella driften i krig. Ifrågavarande planer, som till stor del utgjordes av tekniskt-ekonomiska utredningar, torde utan gensägelse vara de omfångsrikaste och de, som krävde det mesta arbetet för att ständigt hållas fullt aktuella. Krigsmaterielkommissionen hade på sin tid utfört ett förberedande arbete på detta område, vilket sedermera i viss mån fullföljts såväl av de militära förvaltningarna som av industriberedskapskommissionen. Erfarenheterna från statens industrikommissions verksamhet åren 1914—1920 torde här ävenledes vara att bemärka. Mycket återstode emellertid alltjämt att utföra för planläggning och säkerställande av den industriella beredskapen. Till denna grupp av planer hörde bl. a. följande arbeten:

a) Översikter och beräkningar över de sannolika behoven av industriråvaror såväl för tillgodoseende av försvarsväsendets krav å industriella färdigprodukter som för upprätthållande av annan oundgänglig samhällsverksamhet.

b) Utredningar och planläggning rörande landets industriella råvaruförsörjning, innefattande såväl inventeringar av landets viktigare råvaruresurser, deras fördelning och användning i produktionen, som även planläggning av vid krigsutbrott behöfliga åtgärder för tillvaratagande av då befintliga förråd (utfärdande av exportförbud, besparingsföreskrifter, beslagsåtgärder o. d.); vidare undersökningar och planer beträffande möjligheten att i fråga om viktigare ämnen, varå tillgång ej finnes inom landet, tillgodose behoven genom import, lagring, upptagande av nya tillverkningar, utfinnande av ersättningsämnen o. d.

c) Utredningar och planläggning rörande industriens förseende med kraft, bränsle, oljor o. d. (eventuellt ransonering härav) med särskilt hänsynstagande

till de industriföretag, som vore avsedda för krigsmaterieltillverkning eller annan för samhällslivet oundgänglig produktion.

d) Tekniskt-statistiska undersökningar rörande industriföretagens tillverkningsförmåga, deras maskinutrustning och lämplighet i övrigt för omhändertagande av krigsmaterieltillverkning eller andra viktigare statsleveranser i krig; ävensom fastställandet av en rationell uppdelning av industriföretagen för utförande av de leveranser, som av olika militära och andra statsmyndigheter planerades.

e) Utarbetande av planer rörande vid krigsutbrott avsedd tillverkning av krigsmateriel m. m., innefattande kontrakt om mobiliseringsleveranser, utredningar rörande omläggning, utvidgning och förflyttning av vissa viktigare fabriktioner (särskilt s. k. nyckelindustrier) m. m.

f) Utredningar och planläggning röranden tillhandahållande av yrkesutbildad värnpliktig och civil arbetskraft till de industriföretag, som avsåges för krigsmaterieltillverkning eller annan för samhällslivet oundgänglig produktion.

g) Utarbetande av organisations- och mobiliseringsplaner jämte instruktioner m. m. för det organ, som skulle omhänderhava ledningen och övervakandet av den industriella verksamheten i krig (motsvarande de förutvarande industri- och handelskommissionerna).

I nära anslutning till eller såsom ett led uti de arbetsuppgifter, som berörde den industriella försvarsberedskapen, stode även uppgörandet av register å högre kvalificerad teknisk arbetskraft jämte planer för ingenjörernas utnyttjande för olika uppgifter inom försvarsväsendet och krigsindustrien.

Beträffande den grupp av förberedelseplaner, som rörde *jordbruksnäringens och livsmedelsproduktionens upprätthållande och eventuella omläggning*, hade krigsberedskapskommissionen på sin tid gjort ett grundläggande utredningsarbete (del IV av kommissionens betänkande), vilket arbete dock numera krävde en mer eller mindre fullständig revidering. Enligt nämnda kommissions betänkande måste vissa kompletterande utredningar verkställas på området i fråga, varjämte särskilda planer för krigsberedskapens tryggande borde utarbetas och vidmakthållas. Bland hithörande arbetsuppgifter märktes följande:

a) Utredningar rörande åtgärder för jordbrukets befrämjande i krig, dess tillgodoseende med gödselmedel vid avbrytande av importen, dess förseende med redskap och andra förnödenheter m. m.

b) Utredning och planläggning rörande reglering av livsmedelsproduktionen, åstadkommande av ökad brödsädes- och potatisodling o. s. v., ävensom angående statligt förfogande över samt lagring av vissa varor m. m.

c) Planläggning rörande en med hänsyn till fodermedelsbrist eventuellt erforderlig, hastig reduktion av kreatursbeståndet (alternativt före och efter betestiden) och därmed sammanhängande åtgärder från statens sida.

Planlägningsarbetena rörande *regleringsåtgärder för konsumtionen av livsmedel, bränsle, kläder o. d.* behandlades ävenledes i krigsberedskapskommissionens betänkande del IV. Till grund för förberedelsearbetet på detta område måste emellertid, enligt de sakkunnigas mening, framför allt läggas de rika erfarenheter, som på sin tid vunnits inom folkhushållningskommissionen samt, ehuru i mindre grad, inom industrikommissionen och bränslekommissionen. Ifrågavarande planer, som till väsentlig grad rörde sig om administrativa organisationsfrågor i samband med ransonering, omfattade bl. a. följande arbetsuppgifter:

a) Utredningar och planläggning rörande alla de statliga åtgärder, utfärdande av exportförbud, inventeringar, påbud om statligt förfogande, prisreglering, lagringsanordningar m. m., vilka kunde erfordras i samband med reglering av konsumtionen av livsmedel, beklädnadsartiklar, bensin, fotogen

m. fl. förbrukningsartiklar, ävensom utarbetande av planer för ett snabbt genomförande av ransoneringen, såsom planer för tryckning och distribution av ransoneringskort, kungörelser m. m.

b) Uppgörande av organisations- och mobiliseringsplaner jämte instruktion m. m. för det organ, som skulle omhändervä den centrala ledningen av anordningarna för folkförsörjningen i krig (motsvarande förutvarande folkhushållningskommissionen).

c) Planläggning rörande tillsättandet och organisationen av alla de lokala institutioner och organ, nämnder, byråer m. m., vilka skulle omhändervä ransoneringen, ävensom utarbetande av instruktioner, redovisnings- och kontrollföreskrifter o. d. för desamma.

Vad anginge planerna rörande *arbetsmarknadens organisation, understödsväsendet m. fl. sociala anstalter*, innehölle krigsberedskapskommissionens betänkande del V ett mycket omfattande och grundligt utredningsarbete i fråga om den s. k. »sociala krigsberedskapen». Bl. a. föreläge utarbetade förslag till lagar och förordningar rörande arbetsförmedlingsverksamheten i krig samt rörande allmän tjänsteplikt, rörande krigsunderstöd (innefattande arbetslöshets- och mobiliseringsunderstöd) ävensom rörande hyresunderstöd m. m. Grunderna för den ekonomiska försvarsberedskapen på det sociala området torde härmed vara jämförelsevis fullständigt klarlagda.

Till följd av ändrade förhållanden vore emellertid numera en del jämkningar och omarbetningar av krigsberedskapskommissionens förslag nödvändiga. Ävenledes erfordrades vissa kompletterande planlägningsarbeten i fråga om den sociala skyddslagstiftningen m. m. Arbetsuppgifterna på ifrågasvarande område torde sålunda huvudsakligen omfatta:

a) Revidering och fullständigande av krigsberedskapskommissionens planläggning av åtgärder för den sociala försvarsberedskapens ordnande.

b) Uppgörande av mobiliseringsplaner jämte instruktion m. m. för det organ, som skulle omhändervä den centrala ledningen av den sociala försvarsberedskapen (den i krigsberedskapskommissionens förslag s. k. »riksarbetsnämnden»).

Planlägningsarbetet rörande *finans- och kreditväsendets ordnande samt vissa andra krigsekonomiska lagstiftningsåtgärder m. m.* behandlades i krigsberedskapskommissionens betänkande del II; *försäkringsväsendet* i del III. Utarbetade förslag till lagar och förordningar föreläge här beträffande bl. a. riksbankens sedelutgivning, myntväsendet, bankrörelsen, upprättandet av rikskreditbank och rikskreditkassor, beträffande moratorielagstiftning, lagstiftning om krigstestamenten, om förbud mot vissa förmögenhetsrättsliga avtal m. m. ävensom rörande försäkringsverksamheten i krig. Alla dessa författningsförslag krävde emellertid numera en omfattande revidering och komplettering. Vid sidan härav erfordrades även planläggning av vissa organisations- och verkställighetsåtgärder för tryggande av finans-, kredit- och försäkringsväsendets funktionerande i krig. På ifrågasvarande områden märktes sålunda bl. a. följande arbetsuppgifter:

a) Revidering och fullständigande av krigsberedskapskommissionens förslag till lagar och förordningar m. m. på det krigsekonomiska området.

b) Utarbetande av planer rörande rikets penningväsende i krig, planläggning av krigslån m. fl. statsfinansiella åtgärder.

c) Planläggning rörande den enskilda bankrörelsens anpassning till krigsförhållanden, rörande igångsättandet av rikskreditanstaltarnas verksamhet m. m.

Den nu lämnade redogörelsen rörande vissa arbetsuppgifter, sammanhängande med planläggningen av landets ekonomiska försvarsberedskap, kunde

givetvis icke göra anspråk på att vara uttömmande. Av densamma torde dock framgå, att icke oväsentliga partier av ifrågavarande försvarsförberedelser utgjordes av *dels* vad man skulle kunna kalla författningsarbete (utarbetande och revidering av förslag till lagar och förordningar av olika slag), *dels* rent organisatoriska arbeten (uppgörandet av sammansättnings- och mobiliseringsplaner samt instruktioner för alla de institutioner, kommissioner, nämnder och byråer, som måste upprättas i krig). Uppenbart vore, att nämnda båda slag av arbeten vore av beskaffenhet att vid planläggningens första början, då allt skulle nyskapas och nyorganiseras, kräva mycken omtanke och tid; men när planerna väl en gång vore färdiga, borde det årligen återkommande gransknings- och revisionsarbetet här bliva jämförelsevis enkelt. Stora delar av de utarbetade planerna kunde kanske under flera år icke påfordra någon som helst förändring.

Enligt den lämnade redogörelsen inginge även bland planläggningsarbetena åtskilliga statistiskt-ekonomiska utredningar ävensom ingenjörtekniska utredningar och därmed sammanhängande planer rörande omläggning eller förflyttning av industrier o. d. I fråga om dessa slags arbeten vore att observera, att de år från år timade förändringarna, särskilt på de industriella och tekniska områdena, ofta nog kunde vara av det slag, att de uppgjorda planerna behövde i större eller mindre grad omarbetas. Vidmakthållandet av ifrågavarande delar av beredskapsplanerna i fullt aktuellt skick torde därför kräva jämförelsevis mera tid och arbete.

Slutligen omfattade den ekonomiska försvarsberedskapen ytterligare ett särskilt slag av arbeten, nämligen vissa myndigheters träffande av direkta avtal och uppgörelser om tillverkningar och leveranser i krigstid. Beträffande hithörande åtgärder borde endast påpekas, att det låge i sakens natur, att avtalen tid efter annan måste förnyas.

Efter att sålunda hava lämnat en översikt av de enligt de sakkunnigas mening viktigaste uppgifter, som sammanhånga med vårt lands ekonomiska försvarsberedskap, övergå de sakkunniga till att undersöka, *hur arbetet för lösandet av dessa uppgifter i stort sett bör organiseras*. Härom anföra de sakkunniga följande.

I överensstämmelse med mottagna direktiv hade de sakkunniga ansett sig böra i första hand undersöka, i vilken omfattning arbetsuppgifter rörande den ekonomiska försvarsberedskapen lämpligen kunde och borde överlätas åt redan befintliga myndigheter och institutioner, för att därefter upptaga till behandling frågan om den lämpligaste sammansättningen av den eller de institutioner, som återstående arbetsuppgifter skulle påvila. Att ett centralorgan, en rikskommission, under alla förhållanden erfordrades för arbetenas ledning och sammanhållning, hade av krigsberedskapskommissionen kraftigt betonats, något vartill de sakkunniga ville redan nu uttala sin fulla anslutning.

När det gällde att på lämpligt sätt fördela den mångfald uppgifter, som innefattades i den ekonomiska försvarsberedskapen, torde den förut verkställda analysen av uppgifternas art och beskaffenhet kunna tjäna till ledning. Såsom därav framginge, tillhörde beredskapsarbetena med hänsyn till sin natur i stort sett något av följande fem kategorier, nämligen

- 1) författningsarbete (utarbetande och revidering av förslag till lagar, förordningar o. d.);
- 2) organisatoriska arbeten (uppgörande och revidering av sammansättnings- och mobiliseringsplaner jämte instruktioner för kristidsinstitutioner m. m.);
- 3) statistiskt-ekonomiska utredningar;

4) ingenjörtekniska och vetenskapliga utredningar; samt

5) uppgörande av avtal om krigsleveranser.

Vad först beträffade det under 1) angivna författningsarbetet, hölle de sakkunniga före, att utarbetandet av nya förslag till lagar och förordningar rörande den ekonomiska försvarsberedskapen borde såsom regel ske genom centralorganets, den nyssnämnda rikskommissionens, försorg, som för ändamålet anlätade särskilt tillkallade författningsexpenter på respektive ämnesområden. Övervakandet av att dylika författningsförslag ständigt vore fullt aktuella torde åter, allt efter omständigheterna, kunna ombesörjas antingen av det ämbetsverk, som närmast berördes av författningen i fråga, eller ock av rikskommissionen. Skyldigheten att draga försorg om erforderliga revideringar torde i varje fall böra påvila nämnda kommission.

Beträffande de under 2) nämnda organisatoriska arbetena hade de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att det första utarbetandet av planerna i allmänhet borde verkställas genom särskilt utsedda delegerade, exempelvis en tjänsteman från rikskommissionen och en från det ämbetsverk, som närmast berördes av arbetet i fråga. Den sedermera skeende årliga revideringen av organisations- och mobiliseringsplanerna syntes däremot i regeln kunna ombesörjas av vederbörande ämbetsverk.

De under 3) upptagna statistiskt-ekonomiska utredningarna, vilka i stort sett avsåge införskaffande och bearbetning av för rikskommissionens arbeten erforderliga uppgifter, syntes lämpligen böra utföras av vederbörande ämbetsverk. Ifrågavarande utredningar borde givetvis verkställas i anslutning till verkens allmänna statistik och efter samråd med rikskommissionen.

De under 4) angivna ingenjörtekniska och vetenskapliga utredningarna vore däremot av sådan speciell art, att arbetet härmed i allmänhet lämpligast ombesörjdes genom rikskommissionen med tillhjälp av inom eller utom statsförvaltningen befintlig sakkunskap.

Slutligen syntes huvuddelen av arbetet med de under 5) berörda krigsleveransavtalen böra — sedan rikskommissionen bl. a. med ledning av nyssnämnda ekonomiskt-statistiska utredningar verkställt en fördelning av industriföretagen på de olika myndigheterna — åligga vederbörande militära eller civila ämbetsverk.

Ledningen av beredskapsarbetena samt övervakandet, att dessa bleve enhetligt och följdriktigt utförda, borde, såsom redan antytt, åligga rikskommissionen. På denna borde också ankomma att verkställa, eventuellt genom tillkallade experter, alla övriga arbeten, som av olika skäl icke lämpligen kunde utföras genom någon av de bestående myndigheterna eller institutionerna.

Sedan de sakkunniga sålunda angivit de allmänna riktlinjer, efter vilka en uppdelning av arbetsuppgifterna i princip syntes böra ske, skulle nu undersökas, huru denna arbetsfördelning gestaltade sig i fråga om de därav särskilt berörda ämbetsverken.

Vad då först beträffade *planerna för den industriella försvarsberedskapen*, vore det uppenbart, att *kommerskollegium* både borde och kunde i fråga om hithörande arbeten lämna en mycket värdefull medverkan. Enligt gällande instruktion för ämbetsverket hade detta till åliggande att bl. a. följa utvecklingen av rikets industri och bergshantering och efter omständigheterna vidtaga åtgärder för befrämjandet av dessa näringar. Det syntes då ligga i sakens natur, att ämbetsverket även borde ägna uppmärksamhet och taga verksam del i de arbeten, som avsåge upprätthållandet av den industriella verksamheten i krig. Såge man närmare på hithörande frågor, stode det klart, att såväl vid uppgörandet av generalöversikterna rörande råvarubehoven som i fråga om planläggningen av den industriella råvaruförsörjningen i krig ett

väsentligt material borde kunna ställas till förfogande av kollegiet. I vad mån bearbetningen av detta material skulle ske inom ämbetsverket och huruvida utredningarna i övrigt för nämnda planläggning borde helt eller delvis ombesörjas av detsamma, vore spörsmål, som, enligt de sakkunnigas mening, borde avgöras efter överenskommelse mellan kollegiet och rikskommissionen. Samma syntes böra bliva förhållandet i fråga om utredningarna rörande industriens förseende med kraft, bränsle och olika driftsförnödenheter i krigstid. Någon tveksamhet torde däremot knappast råda om, att införskaftet av vissa uppgifter rörande industriföretagens tillverkningsförmåga lämpligast borde ske i samband med kommerskollegii näringsstatistiska arbeten, även om rikskommissionen därjämte komme att anlita de utvägar, som stode till buds jämlikt lagen den 9 april 1926 angående skyldighet för vissa näringsidkare att biträda vid arbetet med industriens krigsorganisation m. m. Slutligen ansåge de sakkunniga ändamålsenligt, att omsorgen att träffa förberedelser för organiserandet av den institution, som i krigstid skulle omhändervärdet statliga överinseendet över handel och industri, tilldelades kommerskollegium, som med andra ord skulle utgöra det mobiliserande organet för en statens industri- och handelskommission. Planerna härför utarbetades och reviderades under samarbete med rikskommissionen i enlighet med de ovanberörda allmänna principerna.

I fråga om *planerna rörande jordbruket och livsmedelsproduktionen i krig* trädde *lantbruksstyrelsen* i förgrunden såsom det organ, på vilket det främst ankomme att medverka vid beredskapsarbetena. Jämlikt gällande instruktion åläge det nämnda styrelse bl. a. att vidtaga eller föreslå åtgärder för befrämjande av lantbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen. Enligt samma tankegång, som ovan berörts i fråga om kommerskollegium, borde då styrelsens uppmärksamhet lämpligen också avse dessa näringars upprätthållande och eventuella omläggning i krig. Vid utredningarna på detta område bleve den sakkunskap, som vore företrädd inom lantbruksstyrelsen, till ovärderlig nytta. Vad anginge själva utarbetandet av planerna för jordbrukets vidkommande, brödsädsproduktionens främjande o. s. v., borde detta arbete, i överensstämmelse med vad förut sagts, verkställas genom särskilda delegerade. Revideringen och granskningen av utredningarnas aktualitet borde däremot sedermera såsom regel ske genom lantbruksstyrelsens försorg. Samråd med rikskommissionen förutsattes dock äga rum i behövligen utsträckning.

Beträffande såväl *planerna för allmän konsumtionsreglering* som *planerna rörande arbetsförmedling och understödsrüsande m. m.* vore självfallet *socialstyrelsen* den institution, som besatte den största sakkunskapen och som vore bäst skickad att uppbära en del av beredskapsarbetena. Instruktionen för detta ämbetsverk innefattade också åligganden, som sammanfölla med eller stode nära den verksamhet på försvarsberedskapens område, som det här vore frågan om. Såsom framginge av det förut anförda, torde planerna för ransonering av livsförnödenheter m. m. såväl som den s. k. sociala krigsberedskapen till väsentlig del omfatta rent organisatoriska arbeten. Upplägget av alla lathörande organisationsplaner jämte instruktioner m. m. bleve säkerligen ett tidskrävande arbete för vederbörande delegerade; sedermera torde emellertid de årligen återkommande revideringarna icke bliva synnerligen betungande. Enligt de sakkunnigas mening borde socialstyrelsen förutom nämnda revideringsarbeten hava till åliggande att förbereda upprättandet av de båda centrala statsinstitutioner, som vid krig måste inrättas för att hava överinseendet över respektive folkförsörjningens och arbetsmarknadens organisation, d. v. s. omhändervärdet mobiliseringsplanerna

för en statens folkhushållningskommission och en »riksarbetsnämnd». Planläggningen syntes böra ske under samarbete med rikskommissionen.

Vad slutligen anginge den sista stora gruppen av planlägningsarbeten, den som rörde *finans- och kreditväsendets ordnande*, hade de sakkunniga funnit nödvändigt, att dessa frågor till väsentlig del behandlades inom *riksbanken* och *riksygäldskontoret*. Särskilt gällde detta i fråga om förberedandet av dessa institutioners egen verksamhet i krigstid, frågor om upptagande av krigslån o. d. Revidering av de uppgjorda förslagen till lagar och förordningar m. fl. lithörande ärenden syntes böra ske i samråd med rikskommissionen samt representanter för det privata kreditväsendet. Rikskommissionen kunde givetvis icke i fråga om riksdagens här nämnda båda verk på samma sätt som beträffande Kungl. Maj:t underställda myndigheter utöva initiativ och samverkan, men det torde ändock få förutsättas, att kommissionen kunde beredas tillfälle till nära förbindelse med nämnda institutioner för samråd rörande försvarsberedskapens synpunkter.

Förutom de nu berörda institutionerna måste givetvis även andra statens verk och inrättningar taga befattning med den ekonomiska försvarsberedskapen. Å ena sidan vore härvid att märka de materialförbrukande militära och civila myndigheter, vilkas behov måste tryggas medelst förberedda krigsleveranser och vilka därigenom kunde sägas intaga i viss mån en särställning i systemet. Å andra sidan komme här i fråga sådana ämbetsverk som t. ex. domänstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, kommunikationsverken m. fl., vilka alla hade positiva uppgifter att fylla i det ekonomiska livet. De särskilda förberedelser, som dessa myndigheter måste vidtaga för tryggheten av samhällsekonomi och näringsliv i krigstid, vore dock av förhållandevis begränsad omfattning. Möjligen kunde för domänstyrelsen — som enligt de sakkunnigas mening borde hava till åliggande att i samråd med rikskommissionen handlägga vissa planer rörande bränsleanskaffning i krig — arbetet bliva något mera omfattande. I varje fall torde vad ovan sagts om arbetenas organisation, samverkan med rikskommissionen o. s. v., gälla beträffande alla ifrågakommande myndigheter. Det syntes böra tilläggas, att dessa myndigheters förberedelsearbeten i åtskilliga fall torde mera få karaktären av administrativ än ekonomisk försvarsberedskap.

Såsom framginge av den nu lämnade framställningen, hävdade de sakkunniga den uppfattningen, att vissa slag av arbetsuppgifter för den ekonomiska försvarsberedskapen borde och kunde påläggas redan bestående myndigheter och institutioner. I själva verket torde denna myndigheternas medverkan i arbetet vara en förutsättning för, att de skulle kunna bereda sig till utförande av en mängd åligganden, som de enligt de sakkunnigas mening icke torde kunna undgå vid krigstillfälle. För övrigt talade både kostnads- och organisationshänsyn för, att inom olika statliga organ förefintliga insikter och kunskaper på ifrågakommande områden tillvaratoges och utnyttjades, liksom det material av statistisk och annan art, som redan förefunnnes eller av andra skäl införskaffades och vidmakthölls inom statsförvaltningen, bleve ställt till förfogande för den ekonomiska försvarsberedskapens syften.

Ett enligt de sakkunnigas mening betydelsefullt led i den tänkta organisationen vore den principen, att mobiliseringsförberedelserna för de institutioner, som vid krigstillfälle måste upprättas för omhändertagande av vissa svårlösta samhällsproblem, ålades de bestående ämbetsverk, vilka enligt gällande instruktioner hade närmast motsvarande verksamhetsområden. Genom en dylik anordning borde improvisationens olägenheter i möjligaste mån undvikas. Kristidsorganisationerna komme att organiskt växa fram ur sin rätta miljö, i det att någon del av ämbetsverkens personal givetvis komme

att vid krigstillfälle överflyttas till desamma; och på så sätt tillfördes dessa organisationer redan från början en välbehörlig tjänstemannarutin samt sakkunskapen hos just de personer, som tagit verksam del i planläggningsarbetena. Tydligt vore, att ett sådant organisationsförfarande också tjänade till att i fredstid stärka känslan av ansvar inför försvarsberedskapens krav.

En förutsättning för, att ifrågavarande delar av beredskapsplanerna skulle kunna påläggas de berörda ämbetsverken, vore emellertid å ena sidan, att dessa erhöles sakkunnigt biträde och hjälp vid det mera krävande första utarbetandet av planerna samt beträffande sådana mobiliseringstekniska detaljer, vari deras tjänstemän saknade erfarenhet. Å andra sidan framstode som ett oundgängligt villkor för den ifrågasatta anordningen, att ett sammanhållande och ledande organ förefunnes, vilket hade befogenhet att taga del av alla ämbetsverkens åtgärder rörande den ekonomiska försvarsberedskapen och effektivt kunde övervaka, att behövliga revideringar av planerna verkligen komme till utförande. Såsom framginge av det föregående, hade de sakkunniga tänkt sig, att dessa båda villkor skulle bli uppfyllda genom inrättandet av en rikskommission för den ekonomiska försvarsberedskapen, som innehade överledningen av alla hithörande angelägenheter och vilken skulle, särskilt under de första åren, lämna de olika ämbetsverken erforderligt biträde i deras arbete genom att tillfälligt ställa till deras förfogande sakkunnig arbetskraft, antingen kommissionens egna tjänstemän eller särskilt tillkallade militära eller civila experter.

Emellertid kvarstode alltid frågan, huruvida icke något eller några av ämbetsverken, utöver sådant tillfälligt sakkunnigt biträde, skulle behöva någon personalförstärkning för lösandet av de uppgifter rörande den ekonomiska försvarsberedskapen, som skulle påläggas dem. Efter övervägande av alla på denna fråga inverkan faktorerna, arbetenas beskaffenhet och art m. m., hade de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att — när man bedömde frågan på lång sikt, d. v. s. sedan de första årens planläggnings- och nydaningsarbeten vore över — det endast vore kommerskollegiet, som möjligen kunde ifrågasättas att behöva någon personalförstärkning för ändamålet. Innan direkt erfarenhet föreläge i fråga om huru samarbetet mellan kollegiet och rikskommissionen utvecklade sig, vore det emellertid icke möjligt att med bestämdhet uttala sig om, huruvida och i vilken utsträckning extra arbetskraft inom kollegiet kunde bli oundgängligen erforderlig. Man torde dock kunna utgå ifrån, att ifrågavarande extra arbetskraft skulle kunna begränsas till visst tillfälligt biträde av de byråer inom kollegiet, som närmast komme att beröras av beredskapsarbetet.

Vad därefter beträffade de militära förvaltningsmyndigheternas befattning med frågor rörande den ekonomiska försvarsberedskapen, erinrade de sakkunniga, att dessa myndigheter under de senaste 8 å 10 åren utfört ett högst betydelsefullt organisations- och planläggningsarbete särskilt rörande den industriella beredskapen, där myndigheterna bl. a. hade att ordna de i tekniskt hänseende ofta mycket omfattande krigsleveransavtalen ävensom att förbereda de i anspråk tagna firmornas tillgodoseende med personal m. m. vid mobilisering. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, återstode emellertid vidsträckta arbetsområden här ännu att bearbeta, vartill komme, att de uppgjorda planernas vidmakthållande med hänsyn till teknikens framsteg och de ofta inträffande förändringarna inom industrien toge mycken tid och arbete i anspråk.

Genom 1925 års försvarsordning hade ifrågavarande militära myndigheter i viss utsträckning erhållit särskild personal för ledningen av berörda arbeten ehuru icke i den omfattning, varom myndigheterna på sin tid gemensamt

hemställt. Därjämte hade särskilda anslagsmedel ställts till deras förfogande för bestridande av med arbetena förenade kostnader.

Någon inskränkning av det beredskapsarbete för industriens krigsorganisation, som påvilade de militära förvaltningsmyndigheterna, skulle ej komma att ske genom inrättande av ett särskilt organ för den allmänna ekonomiska försvarsberedskapen. Tvärtom hade de sakkunniga ansett sig böra förutsätta, att rikskommissionen skulle för vissa delar av sin verksamhet få påräkna ett icke oväsentligt stöd genom nämnda myndigheters personal- och anslagsresurser på ifrågavarande område. De sakkunniga ansåge det därför vara av synnerlig vikt, att erforderliga arbetskrafter och anslagsmedel i fortsättningen ställdes till de militära förvaltningsmyndigheternas förfogande för här avsett ändamål.

Innan de sakkunniga lämnade frågan, huru arbetena för den ekonomiska försvarsberedskapen borde uppdelas på olika myndigheter och institutioner, syntes det böra påpekas, att industriberedskapskommissionen i sin förutberörda skrivelse av den 25 november 1925 givit uttryck åt den tanken, att — i den mån nämnda arbeten icke kunde påläggas bestående myndigheter — de borde fördelas på tre fristående kommissioner, nämligen en för industriens krigsorganisation, en livsmedelsförsörjningskommission samt en över dessa stående rikskommission, vilken sistnämnda bl. a. skulle handlägga alla sådana ärenden, som icke behandlades av någon av de andra båda kommissionerna. De sakkunniga hade tagit denna föreslagna lösning av organisationsproblemet under omprövning, men funnit, att även om förslaget vid första påseendet kunde synas tilltalande, detta dock, efter ett närmare skärskådande av alla på frågan inverkanse faktorer, näppeligen kunde förordas. Såväl organisatoriska skäl som kostnadsskäl talade emot detsamma. Ty såsom här förut påvisats, grepe de olika slagen av beredskapsplaner och utredningar så intimt in i varandra, att de icke kunde helt särskiljas; den industriella försvarsberedskapen påverkade exempelvis på många sätt jordbruksnäringen, och konsumtionsregleringen måste ordnas enhetligt för födoämnen och industriprodukter o. s. v. Detta gjorde, att ett uppdelande på skilda kommissioner av planlägningsarbetet på föreslaget sätt oundgängligen måste medföra dubbelarbete på flera punkter samt framskapa krav på en särskilt förmedlande verksamhet, för att kommissionerna icke skulle på stridiga sätt lösa samhörande problem. Följden härav bleve ökad kommissionspersonal med ty åtföljande stegrade kostnader. Härtill komme, att enligt industriberedskapskommissionens förslag den ena kommissionen finge uppgifter, som permanent krävde mycket arbete, medan den andras uppgifter bleve av den art, att arbetet visserligen under de första åren bleve betydande, men därefter sannolikt så begränsat, att det kunde ifrågasättas, om personalen skulle få full sysselsättning.

Dessa olägenheter undanröjdes, om beredskapsarbetena enhetligt omhänderhades av en och samma kommission. Verksamheten kunde nämligen då så organiseras, att sedan den första planlägningsperioden väl vore över, de erforderliga revideringarna företoges successivt inom olika grupper av planer året runt.

På grund av det nu anförda ansåge de sakkunniga den riktigaste lösningen vara, att endast en kommission omhänderhade den ekonomiska försvarsberedskapen. Följaktligen borde, sedan en rikskommission upprättats för ändamålet, den nuvarande industriberedskapskommissionen upplösas och dess uppgifter i lämplig utsträckning överlämnas till rikskommissionen.

Rörande den av de sakkunniga lämnade översikten av de arbeten, som krävas för landets ekonomiska försvarsberedskap, har flertalet av de

i ärendet hörda myndigheterna och institutionerna icke framställt några erinringar.

Chefen för generalstaben har anfört, att svårigheten att överblicka de för oss nya och i viss mån obekanta arbetsområden, varom här vore fråga, torde betinga, att den fixering av arbetsområdena, som gjorts av de sakkunniga, närmast vore att betrakta såsom ett utkast och en stomme. Arbetsområdets omfattning och begränsning kunde därför, enligt generalstabschefens mening, komma att underkastas ändringar och förskjutningar, i den mån arbetet kommit i gång och erfarenheterna givit ytterligare hållpunkter i frågan.

Marinförvaltningen framhåller, att planer beträffande sjöfarten under krig icke av de sakkunniga berörts. I krig komme landet att för sin livsmedels- och råvaruförsörjning bliva under alla förhållanden hänvisat till import. Minst nittio procent av landets import ginge över havet. Sjöhandeln måste under ett krig merendels ledas in på nya banor i följd av den avspärning av sjötrafiken, som olika kombinationer av krigsfall medförde. Detta problem fordrade noggrann planläggning för de olika fall, som i sådant hänseende kunde tänkas uppstå.

Socialstyrelsen har framställt den principiella erinran, att de sakkunniga i sin översikt över beredskapsarbetena icke i behörig grad framhåvt betydelsen och omfattningen av de åtgärder, som borde under fredstid vidtagas för tryggande av folkets konsumtionsbehov och tillgodoseende av den sociala försvarsberedskapen. Så mycket betydelsefullare torde förberedelser på dessa områden få anses, som man syntes kunna vänta, att i framtida krig avspärning och andra direkt mot det ekonomiska livet riktade åtgärder företoges på ett vida tidigare stadium än under världskriget. För att såväl bevara motståndskraften under krig som vidmakthålla inre lugn och social jämvikt under ekonomiska undantagsförhållanden av brydsam karaktär komme otvivelaktigt att krävas snabbt och planmässigt handlande, varigenom hos de olika folkklasserna kunde väckas och upprätthållas förvissningen, att statsmyndigheterna icke låtit sig överrumpla av händelseutvecklingen.

Vad därefter angår spørsmålet, hur arbetet för lösandet av här ifrågakvarande uppgifter i stort sett bör organiseras, synes bland de i ärendet hörda myndigheterna och institutionerna knappast någon meningskiljaktighet råda om behovet av ett särskilt centralorgan, en rikskommission för den ekonomiska försvarsberedskapen.

Beträffande omfattningen av rikskommissionens befogenheter hava *fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret* betonat angelägenheten av att rikskommissionens befattning med utarbetande av planer rörande finans- och kreditväsendets ordnande samt beträffande statens länepolitik ävensom med dessa planers tillämpning begränsades så, att ingrepp från kommissionens sida på det riksbanken, respektive riksgäldskontoret förbehållna arbetsområdet icke måtte förekomma.

I fråga om statsmyndigheternas deltagande i arbetena för den ekonomiska försvarsberedskapen framgår av de inkomna yttrandena, att sådan medverkan

icke kan påräknas i samma grad från alla ämbetsverkens sida, detta beroende såväl på arbetenas skiljaktiga natur inom olika grenar av statsförvaltningen som på de inom verken tillgängliga arbetskrafterna. Under det att vissa verk ganska förbehållslöst utlovat all önskad medverkan, hava andra myndigheter i mer eller mindre bestämda ordalag reserverat sig på denna punkt under åberopande av personalens fåtalighet inom vederbörande verk och bristen på tillgängliga anslagsmedel.

En närmare redogörelse torde här böra lämnas för de yttranden, som av kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen avgivits rörande frågan om arbetsuppgifternas fördelning mellan rikskommissionen och nyssnämnda ämbetsverk samt därmed sammanhängande spörsmål.

Kommerskollegium anför härutinnan i huvudsak följande.

Med utgångspunkt från den framställning rörande innebörden och omfattningen av här ifrågakarande planläggningsarbete, som lämnats i de sakkunnigas betänkande, hade kollegium tagit under övervägande, i vad mån kollegii olika byråer kunde under samarbete med den föreslagna rikskommissionen för den ekonomiska försvarsberedskapen tillföra utredningen positiva insatser, liksom även huru detta samarbete enligt kollegii åsikt borde på lämpligaste sätt organiseras. Kollegium hade därvid kommit till följande allmänna resultat.

Den statistiska byrån inom kommerskollegium insamlade och bearbetade för sina ordinarie arbetsuppgifter näringsstatistiskt material, som redan i och för sig torde vara i betydande utsträckning nödvändigt såsom underlag för rikskommissionens arbeten inom hithörande områden. I den mån nu nämnda eller därtill sig anknytande särskilda uppgifter, vare sig om enstaka industriella företag eller grupper av företag, erfordrades för ifrågakarande arbeten, torde det med hänsyn både till statsverkets intresse av att undvika dubbelarbete och till önskvärldheten att förekomma ett för industrien besvärande mångskrivveri vara ändamålsenligt, att sådana för rikskommissionen behöfliga uppgifter införskaffades i samband med kollegii regelbundna hänvändelser till företagen i näringsstatistiskt syfte.

Det sagda syntes äga tillämplighet icke blott i fråga om de särskilda tekniskt-statistiska undersökningar, som åsyftades under mom. d) i de sakkunnigas yttrande rörande planläggningen av den industriella försvarsberedskapen, utan även beträffande under mom. a), b), c) och f) behandlade planläggningsarbeten. Dessutom torde böra erinras, att kollegium för eventuellt behöfliga statistiska specialutredningar rörande särskilda näringsgrenar eller betydelsefulla tekniska områden besutte en omfattande erfarenhet. Den omständigheten, att dylika specialutredningar under senare år icke förekommit i den utsträckning, som tidigare ansetts önskligt och även tillämpats, torde uteslutande få tillskrivas statsfinansiella hänsyn. Kollegium vore fullt berett att, om nödiga medel ställdes till förfogande, ånyo organisera och upplägga sådan speciell statistik.

Vad i övrigt anginge frågan om medelsbehov för tillgodoseende av det avsedda regelbundna statistiska samarbetet med rikskommissionen, vore det visserligen svårt att på förhand närmare beräkna detsamma. Såvitt kollegium nu kunde döma, torde dock närmast ifrågakomma endast mera tillfälligt biträde, varför kostnaderna icke kunde bli särskilt stora och så mycket mindre ägnade att ingiva betänkligheter, som rikskommissionen ju skulle disponera vissa egna anslagsmedel för behöfliga undersökningars verkställande.

Industribyrån handlade ärenden angående de industriella näringarna, med undantag av den industri, varmed bergsbyrån hade att taga befattning, d. v. s. gruv- och brukshanteringarna, stenindustrin, torvhanteringen samt tillverkningen och försäljningen av explosiva varor och eldfarliga oljor.

Under iakttagande av berörda uppdelning handlade dessa byråer i följd härav bland annat frågor om råvaruanskaffning och produktionsförhållanden inom de respektive industrigrenarna, vidare frågor om statslån och statsanslag för främjande av samma näringar samt författningar om och tillsyn över industriella tillverkningar, vilka ur säkerhets- och kvalitetssynpunkt vore föremål för särskild lagstiftning. Dessa industriernas allmänna ekonomiska intressen vore sålunda framför allt föremål för ifrågavarande byråers verksamhet. Om såsom en särskild statsangelägenhet upptoges försvarsberedskapens främjande på det industriella området, syntes det därför vara ofrånkomligt, att industri- och bergsbyråerna ägnade uppmärksamhet även åt dessa beredskapssträvanden. Den sakkunskap och erfarenhet på det tekniskt-ekonomiska området, som funnes representerad inom byråerna, torde kunna bereda rikskommissionen ett värdefullt stöd i dess arbete och motivera nära förbindelser mellan byråerna och kommissionen under den nya verksamhetens fortsatta utveckling.

Beträffande handels-, sjöfarts- och fartygsinspektionsbyråerna syntes däremot beredskapsåtgärderna, åtminstone i första planet, icke komma att beröra verksamheten på ett närmare sätt. Emellertid vore det icke uteslutet, att viss medverkan från deras sida kunde lämnas, till exempel i fråga om utformandet av de planer, som berörde konsumtionsreglering av viktiga livsförnödenheter, samt vid utarbetande av eventuellt behövliga planer för reglering av användningen av svenskt tonnage (fraktfartsreglering).

Kollegium ville även erinra, att ämbetsverket, förutom bland byrapersonalen, disponerade över tekniskt utbildad arbetskraft i icke ringa omfattning på kollegium underställda lokalstater, nämligen elektriska inspektionen, bergsstaten, torvtjänstemännen, sprängämnesinspektionen och fartygsinspektionen. Från befattningshavarna inom dessa grenar av kollegii verksamhet torde jämväl kunna lämnas rikskommissionen råd och anvisningar av värde i åtskilliga avseenden.

Sålunda torde sprängämnesinspektionen, som fortlöpande införskaffade fullständiga uppgifter rörande landets sprängämnes- och ammunitionsfabriker, såväl med hänsyn till dessas tekniska utrustning och resurser som beträffande personalförhållanden, i avseende å denna för försvarsberedskapen så viktiga industrigren kunna tillhandagå med de mest tillförlitliga och kompletta data. Även i fråga om fabriker och nederlag för eldfarliga oljor kunde sprängämnesinspektionen lämna tillgång till de mest fullständiga upplysningarna.

Elektriska inspektionen innehade fullständiga och detaljerade uppgifter rörande landets elektriska kraftledningsnät samt privata elektriska vattenkraftanläggningar och borde sålunda kunna tillhandagå med värdefulla upplysningar för planerandet av industriens kraftfråga under mobiliseringsförhållanden. Statens torvingenjörer kunde biträda i fråga om planerandet av en ökad användning av torvbränsle under enahanda förhållanden, liksom den lokala bergsstaten sutte inne med den mest fullständiga detaljkännedomen rörande tillgångarna och brytningen av malm och andra i råvaruhänseende viktiga mineralier samt möjligheterna att utvidga brytningen. Fartygsregistreringssektionen inom kollegii sjöfartsbyrå förde ett fortlöpande register över landets fartygsbestånd och kunde alltså tillhandagå med i sådant avseende erforderliga data berörande sjötransportproblemen under krigsförhållanden, liksom fartygsinspektionen i fråga om fartygsmaterielens beskaffenhet m. m.

Beträffande formerna för samarbetet mellan kollegium och rikskommissionen hade redan framhållits, att de speciella uppgifter rörande vissa industriföretag, som torde finnas erforderliga för kommissionens utredningar utöver de statistiska data, som för den allmänna industristatistiken årligen av kollegium införskaffades, borde såvitt möjligt i ett samband och jämväl av kommerskollegium infordras och därefter, enligt överenskommelse från fall till fall, antingen på begäran av rikskommissionen med anlitage av kollegii arbetskrafter statistiskt bearbetas i visst angivet syfte, eller också till rikskommissionen direkt överlämnas för bearbetning. Behandlingen av de ordinarie statistiska uppgifterna, även för rikskommissionens behov, torde i varje fall böra ankomma på kollegium.

Lantbruksstyrelsen har i ämnet anfört, bland annat, följande.

Såvitt det ville synas, skulle enligt de sakkunnigas förslag den övervägande delen av arbetet rörande den ekonomiska försvarsberedskapens organisation utföras av de ordinarie ämbetsverken, under det att den föreslagna rikskommissionen mera skulle hava en sammanhållande uppgift beträffande detta arbete.

Ifrågavarande arbeten, såvitt de rörde jordbruksnäringens och livsmedelsproduktionens upprätthållande och eventuella omläggning i händelse av krigstillstånd, skulle falla på *lantbruksstyrelsen*.

I likhet med de sakkunniga hölle jämväl *lantbruksstyrelsen* före, att samarbete i viss utsträckning måste komma till stånd mellan den ifrågasatta nya rikskommissionen och redan bestående fackämbetsverk för åstadkommande av ett gott resultat i fråga om den ekonomiska försvarsberedskapens organisation. Det syntes emellertid *lantbruksstyrelsen*, att de sakkunniga härvidlag betydligt överskattat dessa statsmyndigheters möjlighet att medverka vid planläggningen av denna försvarsorganisation, och att de sakkunnigas förslag härutinnan lämnade allt för liten garanti för slutförande av denna planläggning inom rimlig tid och på mest ändamålsenliga sätt. Med avseende härå ville *styrelsen* anföra, att de centrala verken i allmänhet torde hava fullt upp att göra med det löpande ordinarie arbetet, som ju i allt fall hade nuets aktualitet och i första hand måste utföras, och att de därför icke kunde förväntas hava möjlighet att ägna erforderlig tid och arbetskrafter åt de här i utsikt ställda, synnerligen krävande arbetsuppgifterna. Enligt *lantbruksstyrelsens* uppfattning måste ifrågavarande arbetsuppgifter anses vara av så omfattande natur och förutsätta så mycken omtanke, att de helt krävde sin man. Med hänsyn härtill syntes det knappast vara tillräckligt att lägga dessa arbetsuppgifter, vilka syftade på en oviss framtida eventualitet och som därför måste bliva mindre aktuella, på befattningshavare, vilka redan sutte med händerna fulla av löpande arbete och vilka icke kunde ägna tillräcklig tid och omsorg åt denna nya uppgift, åtminstone icke utan att det ordinarie arbetet eftersattes och bleve lidande därpå. Med avseende härå borde jämväl framhållas, att den utav de sakkunniga föreslagna decentralisationen av vissa organisationsuppgifter ingalunda kunde anses befördra önskvärd planmässighet och enhetlighet uti arbetet i dess helhet betraktat, och att ett godtagande av förslaget otvivelaktigt måste förväntas medföra avsevärda svårigheter i form av arbete och tidsspillan för organisationsarbetets sammanhållande och bedrivande efter ensartade riktlinjer inom de olika ämbetsverken, varförutom slitningar lätt kunde uppkomma mellan dessa och rikskommissionen i fråga om arbetets uppdelning dem emellan. Den fördelning av ansvaret för beredskapsarbetets behöriga utförande, som förslaget måste anses innebära, uppväckte jämväl starka betänkligheter. Av antydda skäl funne *lantbruksstyrelsen* det vara

mest rationellt och jämväl ur arbetsresultatets synpunkt nödvändigt, att det egentliga arbetet med organisationsplanernas utarbetande utfördes av den föreslagna rikskommissionen, vars hela verksamhet skulle inriktas på denna uppgift.

De sakkunniga syntes förutsätta, att de ämbetsverk, vilka enligt förslaget skulle med rikskommissionen dela arbetet med ifrågavarande organisationsplaner, måste för ändamålet påräkna någon förstärkning i sina ordinarie arbetskrafter under det första grundläggande organisationsarbetet, men att det därefter endast vore kommerskollegium, som kunde ifrågasättas att behöva någon personalförstärkning för ändamålet. För styrelsens del ville lantbruksstyrelsen i förevarande avseende framhålla, att till följd av arbetsbördans ständigt fortgående ökning särskilt de arbetskrafter, på vilka här ifrågasatta nya arbetsuppgifter skulle ankomma, redan nu vore pressade till bristningsgränsen. Lantbruksstyrelsen funne sig därför icke kunna påtaga sig ansvaret för dessa arbetsuppgifters behöriga fullgörande, med mindre styrelsen utrustades med för ändamålet erforderliga nya och fullt kvalificerade arbetskrafter.

Uppenbart vore sålunda — och detta förutsatte i viss mån även de sakkunniga — att en förstärkning av arbetskrafterna måste förväntas bli erforderlig inom här ifrågavarande ämbetsverk, för att dessa skulle kunna bli i stånd att fullgöra de uppgifter, som enligt förslaget skulle ankomma på dem. Med hänsyn härtill och till vad lantbruksstyrelsen i övrigt anfört hölle emellertid styrelsen före, att det vore långt bättre att överföra all för den ekonomiska försvarsberedskapens organisation erforderlig arbetskraft på rikskommissionen och låta denna svara för det hela.

Emellertid räknade lantbruksstyrelsen givetvis med, att vederbörande ämbetsverk överläggningsvis skulle vid behov tillhandahålla rikskommissionen all den sakkunskap, varöfver ämbetsverken förfogade. Ävenså torde dessa ämbetsverk efter organisationsplanernas första utarbetande med tillhörande författningsförslag kunna så långt möjligt vara rikskommissionen behjälpliga vid övervakandet av, att dessa planer och författningsförslag ständigt hålles aktuella, och lämna kommissionen besked angående sina iakttagelser härutinnan, varvid det borde ankomma på kommissionen att vidtaga erforderliga åtgärder för avhjälpan av tilläventyrs förefintliga brister.

Socialstyrelsen har i förevarande ämne gjort följande uttalande:

För konsumtionsregleringen förfogade styrelsen genom sina levnadskostnadsundersökningar, fortlöpande detaljprisstatistik och dyrortsgrupperingar över ett mångsidigt och uttömmande material till belysande av såväl förbrukningen av alla slags förnödenheter inom olika folkklasser och i olika delar av riket som prissättningen, varjämte nyssnämnda statistiska arbeten och utredningar tillförde styrelsen en ganska vidsträckt kännedom om tillförsel-förhållanden och detaljhandelsorganisation.

Med avseende på arbetsmarknadsberedskapen besatte styrelsen såsom inspektions- och centralmyndighet för den offentliga arbetsförmedlingsverksamheten samt genom sina statistiska utredningar och sin administrativa verksamhet beträffande olika sidor av arbetsmarknadsproblemet kännedom om hithörande förhållanden. Vad särskilt beträffade det hos styrelsen tillgängliga statistiska materialet, omfattade detsamma uppgifter bland annat angående arbetsmarknadens läge och förändringar, den offentliga arbetsförmedlingen, kollektivavtalen, lönenivån inom den övervägande delen av näringslivet samt löneutvecklingens tendenser m. m. I den mån ytterligare utredningar på likartade områden av kommissionen skulle finnas påkallade, syntes på grund av mångsidigheten av styrelsens statistik anknytning till

densamma och utnyttjande av hos styrelsen samlad erfarenhet av statistiska arbeten böra erbjuda fördelar såväl för staten ur sparsamhetssyupunkt som för uppgiftslämnarna till undvikande av dubbelarbete.

I frågor berörande den sociala skyddslagstiftningen torde styrelsens byrå för lag- och administrativa ärenden få anses vara särskilt sakkunnig, och det praktiska handhavandet av nämnda lagstiftning övervakades med avseende på yrkesinspektionsärenden m. m. från styrelsens arbetarskyddsbyrå.

Med hänsyn till erforderligt planeringsarbete rörande mobiliseringsunderstöd m. m. samt hyresunderstöd under krigstid torde styrelsens handläggning av sjukförsäkrings- och understödsföreningsärenden samt av bostadsfrågor möjliggöra värdefullt biträde åt kommissionen för nämnda arbeten.

Enligt styrelsens förmenande vore emellertid de arbetsuppgifter, för vilka styrelsens medverkan enligt den av de sakkunniga framlagda planen skulle bliva nödvändig, för snävt angivna.

Konsumtionsregleringen skulle enligt de sakkunnigas förslag till sin viktigaste del, nämligen med avseende på livsmedel, fördelas på två ämbetsverk, lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen. At lantbruksstyrelsen skulle anförtros ej blott en del åtgärder av rent tekniskt produktionsfrämjande karaktär, utan utredningar och planläggning angående reglering av livsmedelsproduktionen, reduktion av kreatursbeståndet m. m., vilka vore av ingripande natur i fråga om livsmedelstillgången. Det syntes nödvändigt, att den myndighet, som skulle planera konsumtionsregleringen, finge göra sina synpunkter gällande jämväl vid behandlingen av frågor sådana som dessa. Å andra sidan kunde otvivelaktigt den myndighet, som hade att tillvarataga lantbrukets produktionsintressen, icke finna sig tillfredsställd med att ställas utanför beräkandet av de konsumtionsbehov, som under alla omständigheter och till äventyrs icke utan men för jordbruket måste tillgodoses. Utan ett vägande mot varandra av producent- och konsumentssynpunkter på dessa frågor redan från den första planläggningen syntes allvarlig fara föreligga, att resultatet av utredningsarbetena bleve för hela samhället mindre gynnsamt, varmed i första hand avsåges, att större ingrepp i livsmedelsförsörjningen till äventyrs komme att planeras, än som skulle varit oundgängligen nödvändiga. Inför en befarad knapphet på livsmedel uppstode lätteligen å konsumenthåll yrkanden på långtgående ingrepp mot jordbruket, som kunde äventyra dess framtida produktionsförmåga, medan inför ett dylikt alternativ en allmän livsmedelsransonering kunde komma att framstå såsom ur jordbrukarsynpunkt mindre förhatlig och därför bliva från jordbruksintresserat håll påyrkad trots de ödesdigra konsekvenser, en dylik åtgärd alltid måste beräknas få för konsumenterna. Huru omöjligt det vore att verkställa en fullständig åtskillnad mellan de utredningar, som skulle handhas av vardera ämbetsverket, framginge för övrigt redan därav, att så betydelsefulla uppgifter som planläggning angående statligt förfogande över samt lagring av livsmedel upptoges i de sakkunnigas uppräknig av föremålen för såväl lantbruksstyrelsens som socialstyrelsens omsorger.

En planläggning på livsmedelsförsörjningens område, som, i det fall den behöfve ställas på praktiskt prov, skulle visa sig användbar, måste sålunda till nära nog alla delar kräva intimt samarbete mellan företrädarna för producent- och konsumentintressen. Det syntes emellertid uppenbart, att en sådan vidgning av arbetsfältet också medförde ökning av den arbetsbördan, som skulle påvåla socialstyrelsen.

De sakkunniga syntes icke tillbörligen hava behjärtat betydelsen av ingående och fullständig kännedom om landets livsmedelsresurser. Erfarenheten från ransoneringsåren gäve emellertid oförtydligt vid handen, både

att en dylik kännedom vore synnerligen viktig för målmedvetna statsåtgärder och att det, när bristen redan stode för dörren, vore alldeles för sent att vidtaga åtgärder för undersökningar härutinnan. Då det härvid bleve nödvändigt att bygd för bygd inom hela riket kunna bedöma resurser och behov, vore det uteslutet, att den officiella jordbruksstatistiken i sin nuvarande omfattning skulle kunna giva tillräckliga upplysningar härutinnan. På grund av vårt lands stora antal brukningsdelar måste vidare införskaffandet av de grundläggande upplysningarna och det insamlade materialets vidmakthållande i aktuellt skick med hänsyn till skeende produktionsomläggningar bliva ganska betungande. Motsvarande arbete måste givetvis även utföras beträffande dels sådana livsmedel och andra i den enskilda hushållningen ingående förnödenheter, som importerades i konsumtionsfärdigt skick, och dels sådana — inhemska och importerade — som inom landet underginge industriell förädling. Även om endast en mindre del av det här ovan skisserade utredningsarbetet direkt skulle falla på socialstyrelsens lott, vore det likväl uppenbart, att utökningen av arbetsuppgifterna i sin helhet måste återverka även på storleken av styrelsens anpart däri.

Jämväl med avseende på den s. k. sociala krigsberedskapen torde fältet för styrelsens arbetsuppgifter komma att vidgas utöver vad de sakkunniga anfört. Framför allt syntes härvid böra beaktas, att vissa delar av den industriella beredskapen stode i så nära sammanhang med den sociala, att en samverkan med styrelsen på dessa områden torde visa sig erforderlig. Styrelsen ville härutinnan erinra dels om det av de sakkunniga omnämnda anskaffandet av arbetskraft för krigsmaterielltillverkning och annan för samhällslivet oungånglig verksamhet, dels om det sannolika behovet av modifierationer i och tillägg till den sociala skyddslagstiftningen för de i dylika företag sysselsatta.

Med hänsyn till de sålunda framhållna synpunkterna funne styrelsen det uppenbart, att ett genomförande av de sakkunnigas förslag skulle för styrelsen medföra ett synnerligen vidlyftigt och betungande arbete inom flera grenar av styrelsens förvaltningsområde.

Givetvis bleve detta i främsta rummet kännbart under den tid, då de förutsatta engångsutredningarna komme att pågå. Att de av styrelsens tjänstemän, vilkas samarbete med kommissionen i egenskap av delegerade komme att påkallas, under denna tid i ej oväsentlig utsträckning måste lösgöras från sina ordinarie tjänsteuppgifter, om oskäligen tidsutdräkt skulle kunna undvikas, syntes styrelsen ofrånkomligt.

I vad mån sedermera de fortlöpande arbetsuppgifter, som försvarsberedskapen skulle medföra, kunde fullgöras med styrelsens tillgängliga personal, berodde givetvis i första hand på de fordringar, som från kommissionens sida komme att uppställas, men jämväl och i väsentlig grad på de anordningar, som kunde genom kommissionens försorg träffas för ett effektivt och praktiskt ordnat samarbete mellan de centrala myndigheter, som skulle handhava samhöriga delar av arbetsuppgifterna, samt mellan dylika myndigheter och den lokala förvaltningen.

Uti sitt förenämnda betänkande rörande överarbetning av de sakkunnigas förslag har generalmajoren Hultkrantz i anledning av myndigheternas erinringar mot förslaget i nu förevarande avseenden anfört följande.

Av socialstyrelsens yttrande syntes framgå, att åtgärder för såväl konsumtionens som arbetsmarknadens reglering krävde en central plats i förberedelsearbetena vid sidan av den direkt militärt inriktade, den industriella och den jordbruksekonomiska försvarsberedskapen. Detta förhållande borde, till kom-

Överarbetning
av de
sakkunnigas
förslag.

plettering av de sakkunnigas betänkande, här särskilt understrykas. Någon ändring i de sakkunnigas förslag till instruktion för rikskommissionen torde emellertid icke erfordras på denna punkt, i det att kommissionens uppgift och åligganden erhållit en så allmänt hållen avfattning i instruktionsförslaget, att det måste anses tillkomma kommissionen själv att avväga de olika arbetsområdenas inbördes betydelse och bereda varje arbetsuppgift det utrymme å programmet, som rätteligen borde tillkomma densamma.

Vad beträffade statsmyndigheternas deltagande i arbetena för rikets ekonomiska försvarsberedskap, torde väl knappast någon meningsskiljaktighet råda därom, att den personal, som måste särskilt engageras för arbetena rörande den ekonomiska försvarsberedskapen, borde hava sin anställning vid rikskommissionen och icke å de olika ämbetsverkens stater (med undantag dock för den personal vid de militära förvaltningarna, som sysselsattes med planläggning av krigsmaterielanskaffningen i krig). Vid rikskommissionen kunde nämligen personalen bäst utnyttjas för de arbeten, som vid varje särskild tidpunkt vore de för försvarsberedskapen viktigaste. Av liknande skäl syntes de penningmedel, som ansges för utredningar m. m. i den ekonomiska försvarsberedskapens syften, böra såsom regel ställas till rikskommissionens förfogande och icke utportioneras på olika statsförvaltningar.

Fasthölle man vid dessa grundsatser, så vore emellertid tydligt, att rikskommissionen måste svara för fullgörandet av alla sådana beredskapsarbeten, som de olika ämbetsverken icke kunde verkställa med till deras disposition stående medel. Antingen kunde härvid arbetena övertagas av kommissionen själv; eller också kunde, då så befundes lämpligare, viss del av kommissionens personal ställas till vederbörande ämbetsverks förfogande för arbetenas utförande genom dettas försorg. Slutligen kunde även tänkas, att kommissionen lämnade ämbetsverket erforderliga penningmedel för att genom extra arbetskrafter låta verkställa de nödvändiga utredningarna.

De sakkunniga torde väl i själva verket just hava åsyftat en sådan växelverkan i beredskapsarbetet mellan kommissionen och myndigheterna, då de — i stället för att uppdraga vissa bestämda gränser mellan kommissionens och ämbetsverkens andel i planlägningsarbetena — föreslagit en generell bestämmelse, att dessa mellanhavanden skulle regleras *på överenskommelsens väg*. Att man på så sätt borde kunna enklast och bäst komma till rätta med alla de skiljaktigheter, som inom olika förvaltningar uppstälde sig till hinder för en likformig uppdelning av göromålen, lage i öppen dag.

Tillvägagångssättet syntes här i regeln böra bliva följande. När rikskommissionen — vilken i första hand hade ledningen och ansvaret för den ekonomiska försvarsberedskapen — beslutat upptaga någon viss beredskapsfråga till bearbetning, uppgjorde kommissionen förslag till de härmed sammanhängande arbetenas fördelning på av frågan berörda verk och institutioner ävensom angående sättet för arbetenas utförande. Detta förslag remitterades till verken i fråga. Först sedan kommissionen och vederbörande ämbetsverk, efter eventuella förhandlingar, enat sig om deras ömsesidiga ansvar, skyldigheter och befogenheter, sattes arbetet i gång. Såsom sista utväg kunde tänkas, att — om enighet icke skulle kunna uppnås — ärendet underställdes Kungl. Maj:ts prövning och avgörande.

Under förutsättning att ämbetsverkens deltagande i utrednings- och planlägningsarbetena ordnades efter här berörda grunder, komme den föreliggande frågans lösning ändock till sist att bliva beroende av, huruvida rikskommissionen förfogade över tillräckliga resurser för att garantera de erforderliga arbetenas utförande »inom rimlig tid» på det ena eller andra sättet. Och härmed vore man inne på frågans kärnpunkt, den föreslagna organisa-

tionens tillräcklighet för tryggheten av en effektiv ekonomisk försvarsberedskap.

På denna punkt vore det knappast att undra på, att meningarna icke kunde vara alldeles överensstämmande. Tillfredsställande försvarsberedskap komme nämligen alltid att vara ett relativt begrepp, lika väl på den ekonomiska planläggningens område som på det militära området. Ett vore emellertid visst, nämligen att försvarsberedskapens effektivitet stode i direkt proportion till de för ändamålet anvisade medlen. Ju rikligare anslag, desto bättre och fullständigare planläggning; med avknappade anslag minskad försvarsberedskap.

De inkomna utlåtandena syntes emellertid alla utan undantag gå i den riktningen, att den av de sakkunniga föreslagna organisationen icke vore större, än vad oundgängligen krävdes. Då flera myndigheter och institutioner uttalat sig för utvidgningar i det ena eller andra avseendet, torde ett totalomdöme, grundat på de inkomna utlåtandena, snarast böra bliva, att förslaget vore väl knappt tilltaget.

De reflexioner, tillägg och förtydliganden, som här gjorts med anledning av utlåtandena över de sakkunnigas uttalanden rörande arbetets uppdelning mellan rikskommissionen och ämbetsverken, syntes icke behöva föranleda någon ändring i förslaget till instruktion för kommissionen. Beträffande förslaget till kungörelse angående ämbetsverkens medverkan till den ekonomiska försvarsberedskapen syntes emellertid en mindre modifiering av uttryckssättet önskvärd för att tydligare klargöra, att överenskommelserna om sådan medverkan givetvis måste grundas på vederbörande ämbetsverks relativa förmåga eller oförmåga att utan åsidosättande av övriga uppgifter biträda vid ifrågasvarande planlägningsarbete.

Såsom de sakkunniga själva framhållit, är den av dem lämnade redogörelsen för olika slag av erforderliga planlägningsarbeten för den ekonomiska försvarsberedskapen icke att betrakta såsom uttömmande. En fullständig och allsidig överblick av hela det verksamhetsfält, varom här är fråga, torde för övrigt ej kunna ernås, förrän arbetet igångsatts och praktiska erfarenheter därigenom vunnits. Först då läres det bliva möjligt att på ändamålsenligaste sätt avväga till förfogande stående medelstillgångar mellan de olika arbetsområdena i förhållande till dessas betydelse och omfattning.

Den av de sakkunniga i ämnet verkställda undersökningen, kompletterad av de synpunkter, som framkommit i de över sakkunnigbetänkandet avgivna yttrandena, synes mig emellertid bilda en tillräcklig grund för bedömning av frågan, hur arbetet för lösandet av de med vår ekonomiska försvarsberedskap sammanhängande uppgifterna bör i stort sett organiseras.

De sakkunniga hava anslutit sig till den redan tidigare framförda tanken på inrättandet av en rikskommission, som skall hava till uppgift att leda och övervaka försvarsförberedelserna på det ekonomiska området. Enligt det utarbätade förslaget till instruktion för rikskommissionen skall det åligga denna att verka för att erforderliga planlägningsarbeten och andra förberedelser bliva utförda, så att under krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden det militära försvarets behov av varor och förnödenheter må kunna tillgodoses, folkförsörjningen tryggas och näringslivets fortgång så vitt möjligt säkerställas.

Departements-
chefen.

Att ett särskilt centralorgan erfordras för ledningen och sammanhållandet av den mångsidiga verksamhet, det här gäller, torde få anses vara till fullo ådagalagt. Jag finner mig alltså böra tillstyrka, att en rikskommission för ekonomisk försvarsberedskap inrättas. De sakkunniga synas mig vidare hava förebragt avgörande skäl för att endast *ett* för beredskapsuppgifter av lithörande slag speciellt avsett organ bör förefinnas. I samband med rikskommissionens inrättande bör därför den nuvarande industriberedskapskommissionen upplösas.

Vad angår utförandet av själva arbetet med beredskapsplanernas uppgörande och revidering, hava de sakkunniga tänkt sig en uppdelning av arbetsuppgifterna mellan rikskommissionen samt vissa redan bestående statliga myndigheter och institutioner, såväl militära som civila. Bland de sistnämnda ifrågakomma i främsta rummet kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen samt riksbanken och riksgäldskontoret.

Det synes mig icke böra råda någon tvekan därom, att en ändamålsenlig organisation av den ekonomiska försvarsberedskapen under alla förhållanden kräver medverkan i viss utsträckning från de olika myndigheternas sida. Hur samarbetet mellan rikskommissionen och myndigheterna samt mellan de sistnämnda inbördes i detalj bör ordnas, är däremot en fråga, som tills vidare lämpligen torde böra lämnas öppen och få bero av omständigheterna i de särskilda fallen. Uppenbart är, att ämbetsverken icke kunna belastas med utredningar och planläggningsarbeten av här ifrågavarande slag i sådan omfattning, att dem eljest åliggande arbetsuppgifter därigenom åsidosättas. Såsom i betänkandet rörande överarbetning av de sakkunnigas förslag närmare utvecklats, är det rikskommissionen, som bör hava att svara för fullgörandet — på det ena eller andra sättet — av sådana beredskapsarbeten, som icke av ämbetsverken kunna utföras med anlitan av till deras förfogande stående medel; den personal, som särskilt erfordras för verkställande av berörda arbeten, bör vara anställd hos kommissionen, och de medel, som anvisas för utredningar, vilka direkt avses att tjäna den ekonomiska försvarsberedskapens syften, böra såsom regel ställas till kommissionens disposition.

Vad särskilt beträffar samarbetet mellan rikskommissionen å ena sidan samt riksbanks- och riksgäldsfullmäktige å andra sidan, bör detta givetvis anordnas så, att någon inblandning från kommissionens sida i nämnda fullmäktiges grundlagsenliga befogenheter icke må ifrågakomma.

Beträffande organisationen av den föreslagna rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap hava de sakkunniga anfört i huvudsak följande.

I likhet med krigsberedskapskommissionen hölle de sakkunniga, såsom redan nämnts, före, att den institution, som skulle omhänderhava ledningen av vårt lands ekonomiska försvarsförberedelser, borde givas formen av en fristående kommission, i vilken olika intressen inom samhällslivet vore representerade. Kommissionen borde lämpligen benämnas rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap.

I fråga om kommissionens *sammansättning* vore emellertid de sakkunnigas uppfattning i någon mån skiljaktig från krigsberedskapskommissionens för-

Riks-
kommissionen
för ekono-
misk för-
svarsbered-
skap.

De
sakkunniga.

slag. De sakkunniga ansåge det vara av största vikt, att, jämte näringsintressena, även statsförvaltningen bleve företrädd inom rikskommissionen. Verksamheten inom kommissionen komme nämligen, såsom i det föregående visats, att i avsevärd utsträckning bestå uti ett sammanhållande och övertvakande av inom olika statens verk utförda arbeten; och givet vore, att samförstånd och samarbete härvid skulle i hög grad främjas, om dessa ämbetsverks chefer ägde deltaga i kommissionens förhandlingar. Eventuella meningsskiljaktigheter angående vilka delar av planlägningsarbetena, som borde handläggas av ämbetsverken, och vilka kommissionen själv borde ombesörja, kunde givetvis lättare utjämnas vid personliga överläggningar inom kommissionen än genom skriftväxling. För övrigt torde erfarenheterna från industriberedskapskommissionen tala ett tydligt språk angående nyttan av att cheferna för olika statens verk träffade samman för att jämte representanter för näringslivet dryfta hithörande gemensamma frågor.

För undvikande av att rikskommissionen genom berörda anordning skulle bliva otympligt stor, hade de sakkunniga tänkt sig den lösningen, att endast cheferna för sådana statsinstitutioner, som i större utsträckning berördes av kommissionens arbeten, borde ingå såsom ordinarie ledamöter i densamma, under det att cheferna för övriga ifrågakommande statens verk skulle såsom extra ledamöter taga säte och stämma i kommissionen allenast, när ärende behandlades, som särskilt berörde vederbörande ämbetsverks förvaltningsområde. Även andra åtgärder måste emellertid vidtagas för att göra kommissionen smidigare och underlätta dess arbeten. Sålunda torde kommissionens ledamöter lämpligen böra uppdelas på olika arbetsutskott, vilka självständigt handlade och avgjorde vissa slag av ärenden; och vidare borde föreskrivas, att chef för statsinstitution, vilken vore ledamot av kommissionen, ägde rätt att låta sig där representeras genom underställd befattningshavare.

Med utgångspunkt från nu berörda organisationsprinciper hade de sakkunniga funnit, att rikskommissionen lämpligen borde sammansättas på följande sätt.

Kommissionen skulle bestå av en ordförande och tolv ordinarie ledamöter ävensom extra ledamöter.

Ordföranden utsåges av Kungl. Maj:t. På denna post måste enligt de sakkunnigas mening stå en person med stor auktoritet och erfarenhet i allmänna värv, vilken därjämte kunde ägna icke oväsentlig tid åt kommissionens verksamhet. Han borde leda förhandlingarna icke blott vid plenarsammanträden utan i allmänhet även inom utskotten och skulle i övrigt övertvaka och följa arbetenas gång. Genom personligt inflytande borde han söka underlätta och förmedla samarbetet mellan olika verk och inrättningar rörande den ekonomiska försvarsberedskapen.

De *ordinarie ledamöterna* skulle utgöras av: generalfälttygmästaren, chefen för generalstaben och chefen för marinförvaltningen ävensom cheferna för kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen; vidare en representant för envar av följande institutioner: riksbanken, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund och Sveriges allmänna lantbrukssällskap, samt slutligen två ledamöter, utsedda av Kungl. Maj:t på förslag av de förutnämnda ledamöterna. Genom att valet av de båda sistnämnda skedde efter det att de övriga ledamöterna vore utsedda, vunnos möjlighet att komplettera kommissionen med sådana krafter ur näringslivet, som med hänsyn till de redan utsedda kunde anses mest behövliga för kommissionens mangofattande verksamhet.

Såsom *extra ledamöter* skulle följande chefer för statsinstitutioner äga att deltaga i kommissionens förhandlingar, en var då ärende där behandlades.

som hänförde sig till hans speciella verksamhetsområde, nämligen: chefen för fortifikationen, generalintendenten, generalfältläkaren, generalkrigskommissarien, chefen för marinstabens, chefen för flygvapnet; cheferna för medicinalstyrelsen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statskontoret, generalfullstyrelsen och domänstyrelsen ävensom bankinspektören samt chefen för statistiska centralbyrån. Samma ställning som extra ledamot borde även tillkomma en representant för riksgäldskontoret.

Beträffande *arbetsättet* inom kommissionen vore de sakkunniga, såsom redan förut antytts, av den uppfattningen, att ärendenas handläggning och avgörande borde ske dels vid plenarsammanträden, dels inom arbetsutskott. Vid plenarsammanträde syntes endast böra handläggas viktigare, principiella ärenden samt frågor rörande kommissionens organisation och ekonomi. Övriga ärenden, d. v. s. det stora flertalet frågor, borde avgöras vid sammanträden med de olika arbetsutskott, vari kommissionen uppdelade sig.

Vad rikskommissionens verksamhet anginge, torde här böra framhållas, att kommissionens överläggningar och beslut huvudsakligen syntes komma att röra sig om *dels* bestämmandet av de arbeten, som kommissionen underställd kanslipersonal skulle utföra, ävensom de arbeten, vilka skulle överlåtas åt särskilda sakkunniga, *dels* framställningar till olika statsmyndigheter angående deras arbeten på den ekonomiska försvarsberedskapens område samt överenskommelser rörande samarbetet härutinnan, *dels* även rapporter eller framställningar till Kungl. Maj:t angående den ekonomiska försvarsberedskapen och dess krav.

Myndig-
heterna.

I de inkomna yttrandena har ingen erinran gjorts mot de sakkunnigas förslag, att ledamöterna i rikskommissionen skola — för att densamma icke må bli otympligt stor vid sammanträdena — vara av två slag, ordinarie och extra ledamöter, av vilka de senare endast deltaga i förhandlingarna, då deras speciella intressen eller verksamhetsområden där äro under behandling.

Meningsskiljaktigheter hava däremot gjort sig gällande i fråga om vilka personer, som böra vara ordinarie, och vilka, som böra vara extra ledamöter. I en del yttranden påyrkas särskilt, att ledamöter, vilka de sakkunniga upptagit såsom extra, i stället skulle vara ordinarie, varvid motiveringen i allmänhet är den, att vederbörande därigenom skulle kunna bättre främja de intresseområden inom försvarsberedskapen, som de närmast företräda. Sålunda hava både marinförvaltningen och chefen för marinstabens i sina yttranden föreslagit, att, med hänsyn till planläggningen av sjöfarten under krig, chefen för marinstabens skulle ingå i kommissionen såsom ordinarie i stället för såsom extra ledamot. Chefen för flygvapnet har av flygstyrelsen föreslagits till ordinarie ledamot. Likaså hava generalintendenten och representanten för riksgäldsfullmäktige av respektive Sveriges industriförbund och nyssnämnda fullmäktige ifrågasatts till ordinarie i stället för extra ledamotskap.

Vidare har i ett par yttranden förordats, att representanter för vissa verksamhetsområden, som icke särskilt berörts av de sakkunniga, skulle bli ordinarie ledamöter. Socialstyrelsen har sålunda till dylikt ledamotskap ifrågasatt särskilda representanter för stads- och landskommunerna, ävensom representanter för finansväsendet och för varudistributionen, och industri-

förbundet har såsom ordinarie ledamot föreslagit en representant för den kemiska industrien.

Slutligen har socialstyrelsen anført, att då nära nog samtliga centrala ämbetsverk och myndigheter torde bliva berörda av en genomförd ekonomisk försvarsberedskap, det syntes väl motiverat, att kommissionen medgäves rätt eller rent av ålades som en plikt att i förekommande fall såsom extra ledamöter inkalla cheferna för samtliga dessa institutioner. I varje fall ville styrelsen framhålla, att betydelsefulla grenar av den sociala beredskapen berörde arbetsområdena för riksförsäkringsanstalten och pensionsstyrelsen (understöd åt mobiliserades familjer, i militärtjänst skadade, invalider samt efterlevande till i krig stupade m. m.) ävensom arbetslöshetskommissionen (frågor om nödhjälpsarbeten och arbetslöshetsunderstöd m. m.).

De sakkunnigas här förut omförmälda uttalanden och förslag rörande rikskommissionen hava icke i övrigt föranlett några erinringar från de i ärendet hörda myndigheternas och institutionernas sida.

I betänkandet rörande överarbetning av de sakkunnigas förslag har be- Örerarbetning
träffande rikskommissionens sammansättning gjorts följande uttalande: av de sak-
kunnigas
förslag.

Tydligt vore, att om man ville undvika att få en alltför stor apparat, alla i de avgivna yttrandena berörda önskemål om ordinarie ledamotskap icke kunde tillgodoses. Frågan måste därför lösas efter andra grunder. För bedömandet, huru detta skulle ske, torde först böra klargöras, vad den verkliga innebörden och skillnaden skulle vara mellan ordinarie och extra ledamöter.

Härvid borde till en början erinras om, att enligt de sakkunnigas förslag det stora flertalet ärenden inom rikskommissionen skulle handläggas och avgöras av de arbetsutskott, som kommissionen ägde att inom sig utse för behandling av särskilda slag av frågor. Nu låge det i sakens natur, att när ett dylikt utskott tillsattes för behandling av någon viss gren av den ekonomiska försvarsberedskapen, de kommissionsledamöter — ordinarie eller extra — vilkas verksamhetsområde i större grad berördes av utskottets arbeten, bleve utsedda till ledamöter av utskottet. De kommissionsledamöter däremot, som allenast berördes av någon viss detalj inom arbetsutskottets verksamhetsfält, torde endast bliva tillfälligt kallade till utskottssammanträde, när denna detalj där behandlades. Någon skillnad mellan ordinarie och extra ledamot med avseende å deltagandet i dylikt utskottsarbete syntes alltså icke föreligga. De hade här alldeles samma befogenhet och ställning; och extra ledamöter bleve säkerligen härvid tagna i anspråk i minst lika stor utsträckning som ordinarie ledamöter.

Vad därefter beträffade sådana beredskapsärenden, vilka vore av den vikt, att de ansåges böra behandlas vid plenarsammanträde, så gällde givetvis också här den allmänna regeln, att extra ledamot skulle tillkallas vid behandling av ärende, som särskilt berörde hans verksamhetsområde. Och han deltog även då i beslutet med alldeles samma befogenhet som ordinarie ledamot.

Båda slagen av ledamöter intoge alltså i stort sett enahanda ställning till de allra flesta beredskapsärenden. Skillnaden mellan ordinarie och extra ledamöter låge huvudsakligen på ett annat plan, nämligen då det vore frågan om kommissionens inre angelägenheter samt avgöranden av allmänt organisatorisk natur. Beträffande sådana ärenden påvilade hela arbetsbördan de ordinarie ledamöterna. Hit hörde dels frågor rörande kommissionens ekonomi.

kanslipersonal, arbetsordning och dylikt, dels även fastställande av allmänna principer för den ekonomiska försvarsberedskapen, tidsföljden för olika beredskapsarbeten, därmed sammanhängande formella spörsmål samt andra ärenden av allmän natur, vilka icke direkt berörde någon viss gren av försvarsberedskapen.

Med hänsyn till här berörda förhållanden syntes den omständigheten, att en person representerade ett för den ekonomiska försvarsberedskapen viktigt verksamhetsfält, väl kunna motivera, att han borde bliva ledamot av kommissionen, men ingalunda i och för sig utgöra någon anledning till, att ledamotskapet skulle vara ordinarie.

Vad man framför allt måste fordra av de ordinarie ledamöterna vore, att de, förutom erfarenhet i formella och organisatoriska frågor, skulle äga förutsättningar att kunna bedöma den ekonomiska försvarsberedskapen och samhällskraven i stort. Den allmänna överblicken över försvarsberedskapens många problem finge här icke skymmas av det egna verksamhetsområdets speciella krav. För övrigt torde det huvudsakligen vara rent personliga kvalifikationer, vidsynthet, omdöme och erfarenhet i samhällsekonomiska värv, vilka konstituerade lämplighet för ordinarie ledamotskap.

I betraktande av det nu anförda och med hänsyn till de erinringar, som riktats mot sakkunnigbetänkandet på den här ifrågavarande punkten, syntes starka skäl föreligga att taga under övervägande, huruvida icke vissa jämförelser med avseende å den föreslagna organisationen här erfordrades.

Den frågan uppställdes sig då i främsta rummet, huruvida det verkligen kunde vara lämpligt att i så stor utsträckning, som de sakkunniga föreslagit, binda ordinarie ledamotskap vid vissa bestämda statsbefattningar och vid vissa korporationers representanter, beträffande vilka senare man givetvis måste förutsätta, att de, åtminstone delvis, komme att utses i syfte att särskilt bevaka korporationernas specialintressen. Enligt de sakkunnigas förslag skulle bland de tolv ordinarie ledamöterna i själva verket endast två komma att tillsättas uteslutande med tanke på deras personliga lämplighet för ordinarie ledamotskap och under hänsynstagande till försvarsberedskapens allmänna krav. Att under sådana omständigheter astadkomma de tillskott av organisatorisk, kommunal och finansiell erfarenhet samt arbetsförmåga, som otvivelaktigt behövdes inom de ordinarie ledamöternas led, kunde bliva vanskligt nog. Ehuru väl det icke kunde förnekas, att vissa statsbefattningar vore av den natur, att deras innehavare borde hava säte och stämma bland kommissionens ordinarie ledamöter, talade därför i allt fall mycket för en minskning av självskrivningen bland ifrågavarande slag av ledamöter.

Med fog kunde ifrågasättas, huruvida icke i samband härmed en reducering av de ordinarie ledamöternas antal borde ske i syfte att göra arbetet mindre tungrott vid plenarsammanträdena. Önskvärdheten härav framträdde så mycket mer, då man betänkte, att det esomoftast torde bliva nödvändigt, att förutom de ordinarie ledamöterna en eller annan extra ledamot deltog i förhandlingarna vid dylika sammanträden. Emellertid finge man å andra sidan vid en dylik reducering icke gå alltför långt, ity att svårigheter därmed kunde uppstå att på lämpligt sätt sammansätta alla de arbetsutskott, vilka skulle omhänderväva huvuddelen av kommissionsarbetena. För sammanhållningen och likformigheten i arbetena vore det nämligen av betydelse, att i varje utskott åtminstone någon ordinarie ledamot kunde taga verksam del.

Om alla på frågan inverkan faktorer toges i betraktande, syntes det lämpligaste vara, att de ordinarie ledamöternas antal (utöver ordföranden) nedsattes från tolv till tio. Av dessa torde högst hälften böra utgöras av självskrivna befattningshavare. För de övriga ordinarie ledamotskapen borde sådana personer utses, vilka kunde förväntas tillföra kommissionen just den

arbetskraft och sakkunskap, som där bäst behövdes. Förslag härtill borde lämpligen avgivas till Kungl. Maj:t av ordföranden jämte nyssnämnda självskrivna ledamöter; och på förslaget borde givetvis även kunna ifrågakomma personer, vilka på grund av innehavande befattning eller vederbörande korporations val skulle eljest tillhöra de extra ledamöternas led. På så sätt vunnos den bästa garanti, att personvalet verkligen komme att motsvara arbetenas krav; och möjlighet förefunnes att till rikskommissionen samla hela den fond av erfarenhet inom stats- och kommunalförvaltning samt näringsväsende, som där onekligen krävdes.

Om man nu undersökte, vilka de statsbefattningar vore, som under alla omständigheter måste vara representerade vid rikskommissionens plenarsammanträden och alltså borde bindas vid självskrivet ordinarie ledamotskap, komme man till det resultat, att chefen för generalstaben samt cheferna för socialstyrelsen, för lantbruksstyrelsen och för kommerskollegium icke kunde undvaras vid ifrågavarande sammanträden. Om de icke personligen kunde deltaga i förhandlingarna, måste de dit skicka ställföreträdare. På chefen för generalstaben ankomme nämligen att bevaka sambandet mellan den militära och den ekonomiska försvarsberedskapen ävensom att bland annat tillse, att den allt behärskande frågan om värnplikt och arbetskraft bleve rätt avvägd och bedömd vid alla de olika beredskapsarbetena. Cheferna för nyssnämnda tre civila ämbetsverk hade att taga befattning med snart sagt alla frågor rörande samhällsekonomin, produktion såväl som konsumtion, näringsarnas upprätthållande och den sociala sammanlevnaden. Så gott som varje större beredskapsfråga torde i viss mån komma att beröra deras respektive ämbetsbefattningar.

Det skulle kunna tänkas, att de självskrivna ordinarie ledamotskapen in-skränktes till nu nämnda fyra befattningshavare. Emellertid syntes det vara till fördel, att även sjöförsvaret finge en representant vid kommissionens plenarsammanträden. Under nuvarande förhållanden syntes det naturligtast, att sjöförsvaret härvid representerades av chefen för marinstaben, hellre än av chefen för marinförvaltningen, såsom de sakkunniga föreslagit. I båda de yttranden över sakkunnigbetänkandet, som avgivits av sjöförsvarets myndigheter, påyrkades, att den förre skulle vara ordinarie ledamot, bland annat med hänsyn till flottans eventuella medverkan vid importen i krigstid av för landet oumbärliga förnödenheter, ett intresse som berörde så gott som alla grenar av försvarsberedskapen. Chefen för marinförvaltningen, vilken närmast hade att svara för tillgodoseendet av marinens materiella behov, representerade härutinnan icke ett i samma mening allmänt intresse, utan snarare ett specialintresse, som, enligt vad ovan visats, i och för sig hade föga att göra med ordinarie ledamotskap i kommissionen.

Att även flygvapnet borde representeras av en ordinarie ledamot i rikskommissionen kunde naturligtvis motiveras genom önskvärdheten av likformighet mellan försvarsgrenarna; men knappast av några andra, reala skäl. Chefen för flygvapnet kunde nämligen bevaka sina speciella intressen inom kommissionen fullt ut lika väl i sin egenskap av extra ledamot, som om han vore ordinarie ledamot.

Enligt det anförda borde alltså de tio ordinarie ledamotskapen innehavas av cheferna för generalstaben, marinstaben, socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen och kommerskollegium samt fem särskilda, av Kungl. Maj:t förordnade personer.

Under förutsättning att frågan om rikskommissionens ordinarie ledamöter ordnades i enlighet med vad här föreslagits, syntes vissa jämkningar böra ske även beträffande de extra ledamöterna.

Ehuru icke samma skäl föreläge att begränsa antalet dylika kommissions-

ledamöter som beträffande de ordinarie ledamöterna, så vore det givetvis av vikt, att även de extra ledamöterna icke bleve alltför många. Kommissionsarbetet skulle eljest bliva onödigtvis komplicerat. Med anledning härav syntes ingalunda alla de statliga chefsbefattningar m. fl., vilka i någon mån berördes av den ekonomiska försvarsberedskapen, böra avses för extra ledamotskap. Syftet med organisationen torde fastmer gå ut på, att ledamotskap i rikskommissionen allenast bundes vid sådana befattningar, vilkas innehavare i mera avsevärd mån måste medverka vid beredskapsarbetena och därför borde åläggas skyldighet att deltaga i rikskommissionens förhandlingar och beslut med därmed förbundet ansvar. Självfallet vore, att kommissionen under alla omständigheter måste kunna tillfälligt vända sig till och söka samarbete med andra ämbetsverk och institutioner än dem, som vore representerade av särskilda ledamöter inom kommissionen.

I enlighet med dessa principer syntes extra ledamotskap böra inskränkas till följande statliga chefsbefattningar, nämligen cheferna för de militära förvaltningar, som skulle handhava anskaffningen av krigsmateriel och livsmedel i krig, cheferna för kommunikationsverken och övriga affärsdrivande ämbetsverk samt cheferna för medicinalstyrelsen, pensionsstyrelsen, generaltullstyrelsen och statistiska centralbyrån ävensom bankspektören. Något behov av att generalkrigskommissarien samt chefen för statskontoret skulle vara extra ledamöter av rikskommissionen, såsom de sakkunniga föreslagit, torde däremot icke föreligga; och knappast heller torde detta erfordras beträffande chefen för riksförsäkringsanstalten, såsom socialstyrelsen ifrågasatt.

Däremot syntes skäl tala för, att, om den här föreslagna organisationen komme till stånd, representanterna för de särskilda institutioner, som enligt de sakkunnigas förslag borde vara ständigt eller tillfälligt företrädde inom kommissionen, nämligen riksbanksfullmäktige, riksgäldsfullmäktige, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund och Sveriges allmänna lantbrukssällskap, borde tilldelas extra ledamotskap i kommissionen. Att utsträcka sådant ledamotskap även till representanter för andra korporationer, inom kommunalförvaltning, finansväsende, varudistribution m. m. — vilka områden ifrågasatts att bliva företrädde inom kommissionen — syntes knappast behöfligt. Ty om de här förut berörda ändrade bestämmelserna för utseendet av ordinarie ledamöter bleve gällande, torde behovet av sakkunskap inom kommissionen på ifrågavarande områden kunna tillgodoses utan ökning av ledamöternas antal och utan åsidosättande av andra intressen. Erfarenheter på sådana betydelsefulla områden som t. ex. kommunalförvaltningen i städerna eller på landet kunde givetvis hos en och samma person förenas med erfarenheter inom viktiga grenar av näringslivet, och genom den större friheten att till ledamöter av kommissionen utse för detta kall särskilt lämpade personer kunde det eftersträfvade syftet säkerligen uppnås utan några särskilda organisatoriska anordningar.

Departements-
chefen.

Då det gäller att bestämma rikskommissionens sammansättning, är det å ena sidan givetvis av vikt att tillse, att de verksamhets- och intresseområden, som äga närmare samband med det beredskapsarbete, varom här är fråga, såvitt möjligt bliva på det ena eller andra sättet företrädde inom kommissionen; å andra sidan bör man av lätt insedda skäl söka förekomma, att antalet i kommissionens plenarsammanträden deltagande ledamöter bliver alltför stort. För vinnande av dessa bägge syften synes det lämpligt att, såsom av de sakkunniga föreslagits, uppdelas ledamöterna i två kategorier, ordinarie och extra ledamöter, samt att begränsa extra ledamöts deltagande

i kommissionens förhandlingar till att avse allenast sådana ärenden, som särskilt beröra det av honom representerade verksamhetsområdet.

Men även med en sådan anordning skulle kommissionen otvivelaktigt bliva synnerligen tungrodd, därest man till grund för dess organisation lade de sakkunnigas förslag samt därutöver sökte tillgodose de önskemål, som från olika håll framställts beträffande ordinarie ledamotskap inom kommissionen. Frågan om kommissionens sammansättning har därför vid överbearbetningen av de sakkunnigas betänkande tagits under förnyad omprövning, och det förslag, som härvid framkommit, synes mig innebära en ur olika synpunkter lycklig lösning av förevarande spørsmål, såväl beträffande i vilken utsträckning ledamotskap i kommissionen bör bindas vid vissa statsbefattningar, som ock med avseende å gränsen mellan kategorierna ordinarie och extra ledamöter. Jag ansluter mig alltså till sistnämnda förslag och förordar sålunda, att rikskommissionen skall bestå av:

ordförande, förordnad av Kungl. Maj:t,

tio ordinarie ledamöter, nämligen cheferna för generalstaben, marinstaben, socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen och kommerskollegium ävensom fem andra av Kungl. Maj:t därtill förordnade personer, samt

extra ledamöter, vilka utgöras av dels följande chefer för statsinstitutioner — för såvitt de icke förordnats såsom ordinarie ledamöter — nämligen generalfälttygmästaren, chefen för fortifikationen, generalintendenten, generalfältläkaren, cheferna för marinförvaltningen, flygvapnet, pensionsstyrelsen, medicinalstyrelsen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån och domänstyrelsen samt bankinspektören, dels ock en representant för var och en av följande institutioner, nämligen riksbanksfullmäktige, riksgäldsfullmäktige, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund och Sveriges allmänna lantbrukssällskap.

Vad de sakkunniga föreslagit beträffande kommissionens arbetssätt för- anleder från min sida icke någon erinran.

Jag övergår härefter till att redogöra för de sakkunnigas förslag rörande organisationen av rikskommissionens kansli. Härutinnan anföras de sakkunniga:

Rikskommissionens kansli.

De sakkunniga.

I det föregående hade påvisats, hurusom arbetena för vårt lands ekonomiska försvarsberedskap måste bliva vida mera omfattande under de första årens nydaningsverksamhet, än vad sedermera kunde bliva fallet. Tydligt vore, att detta förhållande måste tagas i betraktande vid bestämmandet av storleken av rikskommissionens kansli. De sakkunniga hade funnit riktigast, att man redan från början toge sikte på personalbehovet i framtiden och alltså först sökte konstatera vad som oundgängligen erfordrades under det mera permanenta fortvarighetstillstånd, som torde uppnås, sedan de viktiga stora huvudplanerna blivit första gången upplagda. När minimibehovet av kanslipersonal sålunda blivit fastslaget, borde undersökas, huru den extra arbetskraft skulle kunna tillgodoses, som begynnelseårens förberedelser utan tvivel påfordrade. Detta vore nämligen enligt de sakkunnigas mening en

rent tillfällig företeelse, som icke borde inverka bestämmande för kansliets fasta organisation.

Enligt krigsberedskapskommissionens betänkande skulle i rikskommis- sionen fast anställas en kanslichef ävensom fyra honom underställda avdel- ningschefer, nämligen en för militärärenden, en för industriella frågor, en för livsmedelsfrågor och en för finans- och kreditfrågor samt för national- ekonomiska och statistiska arbeten. Ehuru benämningen »avdelningschefer» användes i betänkandet, syntes någon indelning av kansliet i avdelningar icke hava åsyftats; i varje fall nämnde betänkandet ingenting härom. Av- sikten torde fastmer hava varit att framhålla behovet av på skilda områden kvalificerade krafter för de olika arbetena inom kommissionen. Sålunda på- visades i betänkandet, att den militära avdelningschefen mindre erfordrades för bearbetning av någon viss del av arbetsfältet än för att tillföra kom- missionen erfarenhet angående på krigsberedskapen inriktat arbete över huvud taget.

Även de sakkunniga vore av den uppfattningen, att en kanslichef erfor- drades för arbetenas ledning, och att arbetskrafter med speciell sakkunskap på vissa viktigare verksamhetsområden måste anställas i kansliet. Att arbe- tena under alla omständigheter krävde dels en militär fackman, dels en ingenjörteknisk fackman, båda med icke obetydlig erfarenhet och insikter på respektive områden, syntes ofrånkomligt. Militärorganisatorisk sakkunskap for- drades nämligen vid handläggningen av det stora flertalet beredskapsplaner och teknisk erfarenhet icke blott vid behandlingen av frågor rörande den industriella försvarsberedskapen utan även vid handläggningen av många andra beredskapsärenden. Mera tveklaktigt vore däremot, huvuvida, såsom krigsberedskapskommissionen föreslagit, en särskild befattning som »livs- medelschef» skulle erfordras. Med hänsyn till den förut lämnade redo- görelsen för de olika planläggningsarbetenas natur måste man nämligen fråga sig, huruvida en för befattningen sakkunnig person skulle sökas bland inten- denturens, jordbrukets, socialkunskapens eller nationalekonomiens män. Av samma skäl kunde tveksamhet råda angående lämpligheten att anställa en »avdelningschef för finans- och kreditfrågor samt för nationalekonomiska och statistiska arbeten». Enligt de sakkunnigas mening syntes det, med hänsyn till den vitt skilda sakkunskap, som i dessa båda fall erfordrades för hand- läggning av olika delar av beredskapsplanerna, vara mera rationellt, om kommissionen för varje särskilt arbetsområde anlidade den arbetskraft, som därför bäst behövdes; och i den mån det icke gällde sådana organisa- toriska och statistiska arbeten, som kommissionens egen personal för- mälde utföra, borde utomstående experter anlitas. I detta sammanhang syntes böra påpekas, att de planer, som sistberörda båda »avdelningschefer» enligt krigsberedskapskommissionens förslag skulle handlägga, vore till sin huvudsakliga del just av det slag, att de fortbestående arbetena efter pla- nernas första uppläggning torde bliva av relativt ringa omfattning. Med anledning av det nu anförda ansåge de sakkunniga icke erforderligt att i kansliet upptaga fasta befattningar för de göromål, som sistnämnda båda tjänstemän avsetts att bestrida.

Däremot syntes ofrånkomligt, att kansliet finge en fast sekreterare, något som också krigsberedskapskommissionen på sin tid föreslagit. Denne tjänste- man borde hava till uppgift att, förutom ombesörjandet av kommissionens skriftväxling och protokollsföring, biträda vid de olika beredskapsplanernas formella uppsättande, vid statistiska arbeten m. m.

I anslutning till det nu anförda hölle de sakkunniga sålunda före, att organisationen av rikskommis- sionens kansli icke borde inriktas på en upp- delning i avdelningar, utan fastmer syfta på en samverkan av arbetskraf-

terna under kanslichefens ledning till lösande av de vid varje särskild tidpunkt mest aktuella problemen, genom vilken anordning en begränsning av behovet av kanslipersonal möjliggjordes. De sakkunniga ansåge också, att — både på grund härav och i betraktande av att vissa delar av beredskapsplanerna, enligt vad förut angivits, skulle handläggas av olika ämbetsverk — de ordinarie kanslitjänstemännen vid rikskommissionen borde kunna in-skränkas till:

- en kanslichef,
- en tjänsteman för handläggning av militära och organisatoriska frågor,
- en tjänsteman för handläggning av ingenjörtekniska frågor samt
- en sekreterare, tillika statistiker.

Härtill komme erforderlig lägre kanslipersonal; enligt de sakkunnigas mening torde minimibehovet härav kunna sättas till två skrivbiträden.

En given förutsättning för den nu föreslagna organisationen vore emel-lertid — och detta borde kraftigt understrykas — att tillräckliga medelsan-slag bleve ställda till rikskommissionens förfogande för att sätta den i stånd att tillkalla särskilda experter eller annan tillfällig arbetskraft i behövlig ut-sträckning. För detta ändamål hade de sakkunniga beräknat ett årligt be-lopp av 15,000 kronor. Vidare borde här än en gång erinras om, att den föreslagna kansliorganisationen vore beräknad med hänsyn till det framtida behovet, sedan de första årens mera forcerade planläggningsarbeten vore över. Till frågan om bekostandet av tillfälliga extra arbetskrafter under den första perioden återkomme de sakkunniga i samband med beräkning av kostnaderna för rikskommissionen.

Beträffande rikskommissionens ovan angivna tjänstemannabefattningar borde följande här tillfogas. Kanslichefen borde vara en person, som i eminent grad vore mäktig att förverkliga kommissionens idé, sammanhålla det mångskiftande arbetsmaterialet och ansvara för föredragningen inom kommissionen. Att tillförsäkra kommissionen en verkligt dugande kraft på denna post torde få betecknas som en av de viktigaste förutsättningarna för att rikskommissionens inrättande skulle hava åsyftad verkan. Den mili-täre tjänstemannen borde vara en erfaren officer med framstående organisa-torisk skicklighet samt helst även teknisk erfarenhet. Den ingenjörtekniske tjänstemannen borde vara en person med högre teknisk utbildning, goda allmänna ingenjörskunskaper samt mångsidig kannedom om svensk industri. Hans insikter borde företrädesvis ligga inom sådana tekniska områden, som vore av betydelse ur krigsberedskapssynpunkt.

En av de sakkunniga har uti vid betänkandet fogad reservation förklarat sig icke kunna dela sakkunnigmajoritetens uppfattning, att de arbeten, som skulle tillkomma en eventuell »livsmedelschef» och en eventuell »avdel-ningschef för finans- och kreditfrågor samt för nationalekonomiska och sta-tistiska arbeten» huvudsakligen vore av så relativt ringa omfattning, att detta kunde anföras såsom ett skäl för obehövligheten av fast avlönad per-sonal för berörda ändamål. Om frågorna tillhörande den synnerligen vitt-omfattande industrigruppen skulle kunna bearbetas i erforderlig utsträck-ning, borde enligt reservantens åsikt såväl den i majoritetens förslag upp-tagna officeren som den därstädes upptagna ingenjören få full sysselsättning enbart med dessa frågor. Följden härav bleve, att alla övriga frågor (folk-försörjnings-, socialpolitiska, finans- och kreditfrågor m. fl.) komme att på-vila kanslichefen, till avsevärt men för hans huvuduppgift såsom ledare för

Reservation.

beredskapsarbetet i dess helhet. Enligt reservantens mening borde därför, utöver de av sakkunnigmajoriteten föreslagna befattningshavarna inom rikskommissionens kansli, tillkomma en tjänsteman för handläggning av folkförsörjnings- och socialpolitiska frågor.

Myndig-
heterna.

I de från myndigheter och institutioner inkomna yttrandena föreligger i fråga om organisationen av rikskommissionens kansli enighet beträffande vissa huvudpunkter. Den av de sakkunniga uttalade meningen, att kanslipersonalen icke borde från början givas större omfattning, än som svarar mot behovet, när kommissionens verksamhet efter den första krävande uppbyggnadsperioden blivit mera stabil, har sålunda vunnit allmän anslutning. Den föreslagna anordningen, att kommissionen skulle dels disponera över viss fast anställd kanslipersonal, bestående av en chef och några få kvalificerade tjänstemän jämte biträden, dels även förfoga över medel för anlitande av särskilt tillkallade sakkunniga och extra arbetskrafter, torde ävenledes få anses godtagen av de i ärendet hörda myndigheterna och institutionerna.

Skiljaktiga uppfattningar hava däremot gjorts gällande i fråga om, huru inom en sådan ram den mest effektiva sammansättningen av kanslipersonalen skall kunna vinnas. Visserligen har icke någon egentlig invändning framkommit mot det av de sakkunniga påvisade behovet inom kansliet av en målsman för militär sakkunskap och en dylik för ingenjörteknisk sakkunskap ävensom av en administrativ sekreterare; i flertalet yttranden har denna sammansättning utan vidare godtagits eller lämnats utan erinran. Men från vissa håll har den åsikten uttalats, att åtskilliga viktiga intresseområden icke skulle komma till sin rätt utan förstärkning av nämnda kanslipersonal eller ändrade bestämmelser för de kvalifikationer, som denna personal borde besitta.

Sålunda har socialstyrelsen uttalat, att om ledningen av det sociala beredskapsarbetet samt planläggningen av konsumtionsregleringen icke kunde handhavas av en med hithörande spörsmål fullt förtrogen kanslichef, borde en särskild tjänsteman med behöflig specialkompetens på dessa områden tillsättas. Lantbruksstyrelsen anser, att inom kansliet måste finnas en kunning jordbruksekonom med administrativ erfarenhet för tillgodoseende av behovet av sakkunskap vid behandling av frågor rörande reglering av livsmedelsproduktionen och jordbrukets befrämjande i allmänhet under krigstillstånd. Statistiska centralbyrån framhåller statistikens viktiga plats i beredskapsarbetet och finner tvivelaktigt, huruvida folkförsörjningsärendena skulle kunna erhålla en fullt tillfredsställande behandling, såvida de icke inom kommissionens kansli omhänderhades av en på området särskilt sakkunnig tjänsteman. Slutligen har Sveriges allmänna lantbrukssällskap föreslagit, att kanslichefens och den militäre tjänstemannens uppgifter borde förenas hos en och samma person, samt att kansliet i övrigt skulle bestå av en tjänsteman för tekniska frågor och en för livsmedelsfrågor; den sistnämnde borde vara jordbrukssakkunnig.

Beträffande rikskommissionens kansli har i betänkandet rörande överarbetning av de sakkunnigas förslag anförts följande.

Överarbetning
av de sakkun-
nigas förslag.

Om i denna fråga hänsyn toges jämväl till tidigare, i krigsberedskapskommissionens betänkande, framställda krav beträffande den sakkunskap, som borde vara företrädd inom rikskommissionens kansli, komme man till, att anspråken här omfattade: en militär, en ingenjör, en socialsakkunnig, en jordbruksekonom, en statistiker och en nationalekonom.

Uppenbart vore, att det icke låge inom möjlighetens gränser att medelst särskilda tjänstemän tillgodose alla dessa krav, såvida kostnaderna för det statliga försvarsberedskapsarbetet icke skulle springa alltför mycket i höjden. Det borde också observeras, att en del av de hörda institutionerna bestämt uttalat sig mot en ökning av kanslitjänstemännens antal. Industrieredskapskommissionen framhölle sålunda, att försiktigheten bjöde att ej lägga beräkningen av erforderlig kanslipersonal på för bred grund: lämpligare vore då att vid behov anlita tillfällig arbetskraft. Ingenjörsvetenskapsakademien ansåge, att den fast anställda personalen icke borde rättas efter de första årens omfattande arbeten utan efter det permanenta behovet; i stället för att öka nämnda personal borde man därför förstärka anslagsposten för tillkallande av sakkunniga. Även Sveriges industriförbund betonade, att kanslipersonalen borde i enlighet med de sakkunnigas förslag begränsas till vad som även i framtiden vore oundgängligt.

Med hänsyn till nu berörda förhållanden måste den omhandlade frågans lösning tydligen sökas i sådana anordningar och dispositioner, varigenom, utan ökning av det av de sakkunniga föreslagna antalet tjänstemän, plats likväl i största möjliga utsträckning bereddles inom kommissionens kansli för de olika slag av sakkunskap, som där otvivelaktigt behövdes. Härvid torde huvudsakligen två vägar stå öppna.

1) Den särskilda sakkunskap, som borde fordras av de olika kanslitjänstemännen, fastsloges icke uti rikskommissionens instruktion eller stat: först sedan erfarenhet vunnits, i vad mån olika arbetsområden krävde permanent arbetskraft inom kansliet, träffades avgörande härutinnan.

2) Kansliets behov av sakkunskap på skilda områden tillgodosåges genom beredande av ökade möjligheter att anlita utomstående sakkunniga för beredskapsarbetena.

Vad den förstnämnda utvägen beträffade, *större frihet vid valet av kanslitjänstemän*, så borde till en början framhållas, att för den händelse kanslichefen skulle besitta speciell sakkunskap inom något av de ovan berörda intresseområdena, det knappast kunde påfordras, att ytterligare en tjänsteman inom kansliet vore sakkunnig inom samma område. Organisationen borde därför icke fastlåsas vid en på förhand bestämd arbetsfördelning, vilken sedermera med hänsyn till personvalet vid kanslichefens tillsättande kanske icke visade sig vara den bästa.

Vidare kunde också ifrågasättas, huruvida icke endera eller båda de närmast under kanslichefen stående tjänstemännen borde erhålla förordnande till befattningen endast på viss kortare tid, 1—3 år, för att därefter eventuellt kunna utbytas mot person med sakkunskap av annan art än den avgäendes. Därigenom skulle fördelar i visst avseende kunna vinnas. Tyngdpunkten av kommissionens planlägningsarbeten torde med all säkerhet under olika tidsperioder komma att förskjutats från det ena ekonomiska området till det andra, och genom den ifrågasatta anordningen skulle då under varje sådan period kansliet kunna beredas tillgång till speciell sakkunskap just på det område, där detta vore med hänsyn till de pågående beredskapsarbetena viktigast. Givetvis kunde skäl även anföras emot en dylik

anordning, vilken ju i och för sig ingalunda tjänade till att befrämja kontinuitet och rutin i beredskapsarbetena. I vad utsträckning anordningen med personbyten borde tillämpas, torde därför icke böra fastställas en gång för alla, utan syntes det lämpligaste vara, att vid varje särskilt tillfälle, då tjänsteman skulle tillsättas, kommissionen inginge till Kungl. Maj:t med förslag om varaktigheten av hans förordnande.

Det borde här tilläggas, att den större frihet med avseende å arbetsfördelning och tjänstemannatillsättande inom rikskommissionen, som i det föregående satts i fråga, kunde anses äga ett visst stöd uti ett par av myndigheternas utlåtanden. Chefen för generalstaben framhölle nämligen i sitt utlåtande, att rikskommissionens arbetsområden och sammansättning torde komma att främdeles behöva underkastas förändringar allt efter vunnen erfarenhet. Och kommerskollegium ansåge, att rikskommissionen borde på grund av vunna erfarenheter själv ordna sin inre organisation.

Den andra utvägen att tillgodose kansliets behov av sakkunskap på olika områden innebure, att *utomstående fackmän skulle anlitas för beredskapsarbetena*. För detta ändamål måste en ökning ske av den i rikskommissionens stat upptagna anslagsposten till särskilda utredningar genom tillkallade sakkunniga m. m. Bristerna i den fasta organisationen skulle på så sätt täckas genom tillfällig personalförstärkning med i varje särskilt fall erforderlig kompetens.

För en höjning av ifrågavarande anslagspost talade redan de i sakkunnigbetänkandet förebragta skälen. Betydelsen av icke alltför knappa medelstullgångar för utredningar av utomstående experter underströkes ävenledes, direkt eller indirekt, i flera av de inkomna utlåtandena. Arméförvaltningen förmenade, att en ökning av berörda anslagspost komme att visa sig behövlig; och ingenjörsvetenskapsakademien funne omedelbar höjning nödvändig, enär det av de sakkunniga föreslagna beloppet vore otillräckligt.

På de två här ovan berörda vägarna att tillgodose kraven på sakkunskap inom rikskommissionens kansli skulle det säkerligen bliva möjligt att undanröja de befarade svårigheterna för beredskapsarbetenas bedrivande på sådant sätt, att inga viktigare samhällsintressen bleve tillbakasatta. Inom en på samarbete över hela linjen grundad organisation, sådan som rikskommissionen, måste också skapandet av en god förståelse för olika förvaltningsgrenars synpunkter betraktas som en förutsättning för organisationens riktiga funktionerande. Samtidigt borde dock beaktas, att de huvudsakliga syftena med beredskapsarbetet icke finge bortskymmas och uppoffras för ernående av en mera formellt än sakligt berättigad intressutjämning vid fördelningen och inriktningen av kommissionens arbetsresurser.

På grund av myndigheternas erinringar mot den föreslagna kansliorganisationen ävensom med hänsyn till vad här ovan framhållits, syntes alltså följande ändringar böra göras i de sakkunnigas förslag. De båda befattningarna: »tjänsteman för handläggning av militära och organisationsfrågor» samt »tjänsteman för handläggning av ingenjörtekniska frågor» utbyttes mot tvänne befattningar, vardera allenast benämnd: »föredragande tjänsteman». Vidare borde en höjning ske av den i förslaget till stat för rikskommissionen upptagna posten till ersättning åt särskilt tillkallade sakkunniga m. m. Det av de sakkunniga föreslagna beloppet, 15,000 kronor, torde allra minst böra ökas till den av krigsberedskapskommissionen på sin tid förordade och sedermera i propositionen angående försvarsväsendets ordnande till 1925 års riksdag beräknade summan, 20,000 kronor.

Departements-
chefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, hava de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att minimibehovet av fast anställd personal inom

rikskommissionens kansli skulle utgöras av en kanslichef, en tjänsteman för handläggning av militära och organisatoriska frågor, en tjänsteman för handläggning av ingenjörtekniska frågor, en sekreterare, tillika statistiker, samt två biträden, ävensom att för anlåtande av särskilda sakkunniga och annan tillfällig arbetskraft skulle erfordras ett årligt anslag av 15,000 kronor.

Med anledning av de erinringar, som av vissa myndigheter, bland andra lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen, framställts gentemot de sakkunnigas förslag beträffande organisationen av rikskommissionens kansli, har i betänkandet rörande överarbetning av berörda förslag ifrågasatts, dels att det icke på förhand borde fastslås, vilket slag av sakkunskap, som skulle krävas av de i kansliet anställda tjänstemännen, utan att vid valet av kanslitjänstemän borde råda största möjliga frihet att tillgodose de behov av speciella insikter hos personalen, som under olika skeden av kommissionens verksamhet kunde komma att i främsta rummet göra sig gällande, dels ock att kommissionen skulle beredas tillfälle att i större utsträckning, än som av de sakkunniga förutsatts, för vissa beredskapsarbeten anlita utomstående fackmän därigenom, att det nyssnämnda anslaget till utredningar genom tillkallade sakkunniga m. m. ökades till 20,000 kronor. Vad sålunda föreslagits hava såväl lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen som ock kommerskollegium funnit innebära en godtagbar lösning av förevarande fråga.

För egen del finner jag den ifrågasatta jämkningen i de sakkunnigas förslag vad angår större frihet i valet av kanslitjänstemän vara att förorda, icke minst med hänsyn till den härigenom ökade möjligheten att smidigt anpassa kansliets organisation och arbetssätt efter de mera ingående erfarenheter, som, enligt vad jag redan förut framhållit, först så småningom under arbetets gång torde kunna vinnas rörande de olika verksamhetsområdenas omfattning och inbördes betydelse.

Till frågan om medelsbehovet för verkställande av utredningar genom tillkallade sakkunniga m. m. återkommer jag i det följande.

De sakkunniga hava uppgjort förslag till stat för rikskommissionen, uppdragande arvoden åt ordföranden och ledamöterna, avlöning åt de i kommissionens kansli anställda tjänstemännen, anslag till särskilda utredningar samt till expenser m. m. Staten slutar å en summa av 80,000 kronor.

Arvodet åt *ordföranden* har, med hänsyn till uppdragets maktpåliggande och tidskrävande natur, av de sakkunniga föreslagits till 5,000 kronor. Här emot synes icke något vara att erinra.

För *kanslichefen* föreslå de sakkunniga ett arvode till samma belopp, som utgår till expeditionschef i statsdepartement, eller 15,000 kronor. Gentemot detta belopp har från de i ärendet hörda myndigheternas och institutionernas sida icke gjorts någon erinran i annan mån, än att Sveriges industriförbund ansett det böra tagas i övervägande, huruvida icke — i syfte att för kanslichefsposten skulle kunna förvärvas en verkligt välkvalificerad person — tjänsten i fråga borde göras ur ekonomisk synpunkt mera eftersträvanvärd än enligt de sakkunnigas förslag. Förbundet har därför ifrågasatt en av-

Kostnads-
beräkningar
m. m.

löning till kanslichefen av 18,000 kronor per år. För egen del finner jag det av de sakkunniga föreslagna beloppet, 15,000 kronor, vara lämpligt avvägt.

För de bägge *föredragande tjänstemännen* hava i de sakkunnigas statsförslag upptagits arvoden å 11,460 kronor, motsvarande lön i högsta löneklassen av lönegraden B 29 i avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen. Utí sitt i ärendet avgivna yttrande har emellertid statskontoret förklarat sig anse detta belopp vara väl högt beräknat, särskilt med hänsyn till att ifrågasvarande tjänstemän endast skulle vara föredragande inför kommissionen och ej äga att deltaga i kommissionens beslut. Arvodesbeloppen hava därför synts statskontoret icke böra sättas högre än högsta lön i lönegraden B 28 eller 10,980 kronor. Härutinnan biträder jag statskontorets mening.

De sakkunniga hava för *sekreteraren* beräknat ett arvode till belopp, motsvarande lön i högsta löneklassen av lönegraden B 24, eller således 9,060 kronor. Även detta avlöningsbelopp har synts statskontoret vara för högt tilltaget. Ämbetsverket har för övrigt ansett denne tjänsteman utan olägenhet kunna placeras i lönegrad enligt 33 § av kungörelsen den 26 juni 1925, nr 356, och i sådant hänseende föreslagit, att han såsom tjänsteman å extra stat hänföres till lönegraden B 24, samt att begynnelselönen till honom sålunda utgår med 7,212 kronor. Jämväl på denna punkt ansluter jag mig till statskontorets förslag.

De två å kansliet erforderliga *biträdena* torde, likaledes i överensstämmelse med statskontorets hemställan, böra hänföras till lönegraderna B 7 och B 2, med begynnelseavlönning enligt 6 § i nyssnämnda kungörelse av respektive 2,520 och 1,836 kronor.

För bestridande av medel till *löneförhöjningar* åt sekreteraren och de två biträdena torde böra få tagas i anspråk det under sjunde huvudtiteln uppförda anslaget till avlöningsförhöjningar åt vissa icke-ordinarie befattningshavare inom den civila statsförvaltningen. Kostnaderna för *dyrtidstillägg* åt personal, upptagen å rikskommissionens stat, synas lämpligen böra bestridas av anslaget till dyrtidstillägg åt befattningshavare vid lantförsvaret.

Kommissionens ledamöter torde i enlighet med de sakkunnigas av statskontoret tillstyrkta förslag böra åtnjuta ersättning i form av sammanträdesarvoden å 20 kronor per dag. För gäldande av härav föranledda kostnader torde å staten för rikskommissionen böra upptagas ett belopp av 3,000 kronor. Uttrycklig föreskrift synes böra meddelas därom, att dyrtidstillägg ej må utgå å ledamöternas sammanträdesarvoden.

Blivande omkostnader för *rese- och traktamentsersättning* åt kommissionens ordförande, ledamöter och tjänstemän torde få bestridas från lantförsvarets anslag till rese- och traktamentspenningar.

För gäldande av *utredningskostnader* hava, såsom förut nämnts, de sakkunniga föreslagit en årlig summa av 15,000 kronor, under det att i betänkandet rörande överarbetning av de sakkunnigas förslag ett till 20,000 kronor förhöjt belopp beräknats bliva härför erforderligt. Jag håller visserligen för sannolikt, att, sedan arbetet inom kommissionen kommit fullt i gång, ett årligt anslag av 20,000 kronor bliver behövt för berörda ändamål. Vad

det närmaste budgetåret beträffar, är emellertid att märka, att en del av detsamma redan torde hava förflutit, innan kommissionens verksamhet hunnit organiseras och ett anlitage i större utsträckning av tillkallade sakkunniga kan ifrågakomma. Vid sådant förhållande synes under nämnda budgetår ett belopp av 15,000 kronor vara för ändamålet tillräckligt.

För *vikariatsersättning* hava icke några medel beräknats i de sakkunnigas statförslag. Emellertid har av såväl arméförvaltningen som statskontoret framhållits, att det kunde komma att visa sig nödvändigt att vid sjukledighet o. d. förordna vikarie för befattningshavare hos kommissionen. På sätt statskontoret föreslagit, torde därför en anslagspost för vikariatsersättning å 2,000 kronor böra uppföras i staten för kommissionen.

Slutligen synes för *expenser, bränsle, lyse m. m.* böra i staten upptagas en anslagspost till belopp av omkring 4,500 kronor eller, för avrundande av statens slutsumma, 4,472 kronor.

Därest brist uppstår å någon av de i staten upptagna anslagsposterna till sammanträdesarvoden, särskilda utredningar, vikariatsersättning och *expenser m. m.*, torde till täckande därav böra få disponeras uppkommande överskott å andra av dessa poster, under villkor att summan av nämnda anslagsposter icke överskrides.

Med hänsyn därtill, att under de första åren av kommissionens verksamhet behov av extra arbetskrafter säkerligen komme att göra sig gällande, hava de sakkunniga hemställt, att bestämmelse måtte meddelas av innehåll, att officer å övergångsstat, som anställdes såsom tjänsteman hos kommissionen, finge från kommissionen endast åtnjuta skillnaden mellan avlöningsbeloppet enligt kommissionens stat och honom tillkommande lön å övergångsstat, samt att kommissionen vore berättigad att använda härigenom insparade medel för anställande av erforderliga extra arbetskrafter. Vad sålunda föreslagits finner jag mig böra tillstyrka.

De sakkunniga hava förutsatt, att lokal för kommissionen skulle beredas i kronan tillhörig fastighet. Huruvida och vid vilken tidpunkt så kan komma att bliva fallet, därom är jag icke nu i tillfälle att uttala mig. Skulle förhyrande av lokaler för någon kortare tid bliva nödvändigt, torde härför erforderligt belopp kunna av Kungl. Maj:t anvisas av tillgängliga medel.

I enlighet med vad nu anförts har jag låtit uppgöra förslag till stat för rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap (se Bil.), slutande å en summa av 78,000 kronor. Nämnda belopp torde böra av riksdagen äskas såsom extra anslag för budgetåret 1928—1929.

I betänkandet rörande överarbetning av de sakkunnigas förslag har erinrats, att från flera av de i ärendet hörda myndigheternas och institutionernas sida betonats vikten av att rikskommissionen *snarast möjligt* komme till stånd. Med anledning härav syntes fog föreligga att understryka önskvärdheten av att — i samband med framläggandet av proposition om uppförande å riksstaten för budgetåret 1928—1929 av anslag för rikskommissionen — framställning gjordes till riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte bemyn-

Tidpunkten
för organisa-
tionens
ikraft-
trädande.

digas med anlitan­de av omhänderhavande medel tillsätta rikskommissionen redan från och med april eller maj 1928. Härigenom skulle det nämligen bli­va möjligt att efter de första principbesluten inom kommissionen sätta dess kansli i arbete redan före sommaren. Skulle rikskommissionen till­ sättas först med ingången av det nya budgetåret, komme principdiskussionen i kommissionen icke att kunna ske förrän vid höstens början, och kansliets arbeten bleve därmed i praktiken inemot ett halvt år fördröjda.

Då även jag är av den uppfattningen, att det är angeläget att med det snaraste påbörja de arbeten, varom här är fråga, finner jag mig böra till­ styrka, att till riksdagen avlåtes framställning i nu berörda syfte.

Departe-
ments-
chefens
hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att en rikskommission för ekonomisk försvarsberedskap må organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna grunder,

dels godkänna härvid fogade förslag till stat för nämnda kommission att gälla under budgetåret 1928—1929,

dels för rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap för budgetåret 1928—1929 under riksstatens fjärde huvudtitel anvisa ett extra anslag av 78,000 kronor,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att tillsätta rikskommissionen redan före ingången av nyssnämnda budgetår.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hem­ ställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt för­ ordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

Bil.

**Förslag till
Stat
för rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap
för budgetåret 1928—1929.**

I. Ordförande, arvode	kronor	5,000:—
II. Kanslipersonal:		
Chef, arvode	kronor	15,000:—
En föredragande tjänsteman, arvode	”	10,980:—
En d:o d:o , arvode	”	10,980:—
Sekreterare, lön i lönegraden B 24	”	7,212:—
Kanslibitråde, ” ” ” B 7	”	2,520:—
Skrivbiträde, ” ” ” B 2	”	1,836:—
	”	48,528:—
III. Sammanträdesarvoden å 20 kronor per dag till kommissionens ledamöter, förslagsvis	”	3,000:—
IV. Särskilda utredningar:		
Ersättning åt tillkallade sakkunniga m. m.	”	15,000:—
V. Vikariatsersättningar	”	2,000:—
VI. Expenser, bränsle, lyse m. m.	”	4,472:—
	Summa kronor	78,000:—

Anm. 1. Statstjänsteman, som förordnas till tjänsteman hos rikskommissionen, frånträder innehavande lön på stat samt åtnjuter under tiden för förordnandet i denna stat upptagen avlöning.

Anm. 2. Därest officer på övergångsstat anställs såsom tjänsteman hos rikskommissionen, utgår avlöningen med i denna stat upptaget belopp, minskat med honom tillkommande lön å övergångsstat. Vad sålunda inbesparas må av rikskommissionen användas för anställande av extra tjänstemän eller för särskilda utredningar genom sakkunniga.

Anm. 3. Om brist uppstår å någon av titlarna III—VI, må till täckande därav användas å andra av dessa titlar möjligen uppkommande besparingar, under villkor att summan av dessa titlar icke överskrides.